

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของ
ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

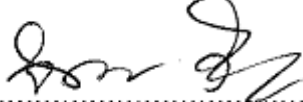
วิวรรณ ค่ายคสิง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สิงหาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ วิวรรณ ค่ายคลัง ฉบับนี้แล้ว เห็นควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

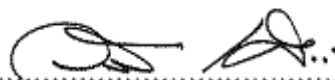
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

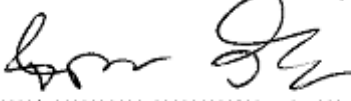

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เดียวอิศเรศ)

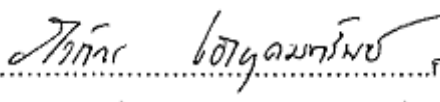

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

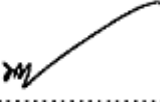

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนิรัตน์ ภาคฑูป)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เดียวอิศเรศ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภรภัทร เสงอุมทรัพย์)

คณะพยาบาลศาสตรอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)

วันที่ ๒๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้จาก รองศาสตราจารย์ ดร. วรณิ เตียวอิศเรศ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้ให้ความรู้ อบรม สั่งสอน ให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ช่วยเหลือในการตรวจสอบการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้มีความสมบูรณ์ ตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยอาจารย์ได้สอดแทรกแง่คิดต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ และการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีหลักการ และเหตุผล ทำให้ผู้วิจัยได้ตระหนักรู้ในสิ่งที่ตั้งใจเสมอ คอยชี้แนะให้ได้พบกับความสำเร็จเสมอมา คอยเป็นกำลังใจ ให้ผู้วิจัยยามท้อแท้ เป็นแม่ยามที่ลูกเหนื่อยล้า ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งที่ได้รับการดูแลและเป็นกำลังใจ ในการทำวิจัยครั้งนี้ตลอดมาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ตลอดจนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ ในตลอดการศึกษา ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ที่ให้การช่วยเหลือดูแลในเรื่องต่าง ๆ ของผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบพระคุณท่าน ดร.รัศมี ศรีนนท์ และอาจารย์สุกรี ศิริบุรณ์ ที่อนุเคราะห์ให้ใช้เครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามของท่านในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแคน อำเภอบึงนาราง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่เป็นผู้ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเจ้าหน้าที่วิจัยทุกท่านในการดำเนินการวิจัยให้สำเร็จด้วยดี รวมทั้งขอขอบพระคุณ กลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลา และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อวีระ และคุณแม่บุญรัตน์ โพธิ์ไพรัตน ซึ่งเป็นบิดา/ มารดาของผู้วิจัย ที่คอยให้กำลังใจในยามที่รู้สึกท้อแท้ เหนื่อยล้า ให้อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ และคอยสนับสนุนในทุกด้านที่ท่านจะสามารถทำได้ให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา จนประสบผลสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้ด้วยดี และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทิพา ส่องศิริ คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยามที่ท่านความกรุณามอบเวลา และคอยสนับสนุนในทุกด้านให้ผู้วิจัยได้ทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จไปได้ด้วยดี

วิวรรณ คล้ายคลัง

53920042:สาขาวิชา: การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว; พย.ม. (การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว)

คำสำคัญ: ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย, ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

วิทยานิพนธ์: ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก (FACTORS ASSOCIATED WITH GRANDPARENTING STRESS AMONG GRANDMOTHERS RAISING THEIR INFANT GRANDCHILDREN)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: วรรณิ เตียววิเศษ, Ph.D., จินตนา วัชรสินธุ์, Ph.D. 72 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

ความจำเป็นทางเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ย่า/ ยาย ต้องรับผิดชอบการทำบทบาทเลี้ยงดูหลานหลักแทนพ่อ/ แม่เพิ่มมากขึ้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบหลายขั้นตอน คือ ย่า/ ยายที่ทำบทบาทหลักแทนพ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก เป็นระยะเวลา 1 เดือนขึ้นไป ในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดสกลนคร จำนวน 100 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน แบบสอบถามความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล แบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท และแบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก มีความเครียดในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 36.00 ($n = 36$) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ($r = .249, p < .05$) ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน ($r = .306, p < .01$) และความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพ ($r = .350, p < .01$) และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท ($r = -.266, p < .01$) และการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ($r = -.314, p < .01$) ผลการวิจัยครั้งนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า พยาบาลที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการดูแลย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานควรมีการประเมินความเครียดในการทำบทบาทของย่า/ ยายอย่างต่อเนื่อง และให้การพยาบาลเพื่อส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมและลดภาระด้านต่าง ๆ ให้แก่ย่า/ ยาย

53920042: MAJOR: FAMILY NURSE PRACTITIONER; M.N.S.

(FAMILY NURSE PRACTITIONER)

KEYWORDS: GRANDPARENTING STRESS/ GRANDPARENTS RAISING GRANDCHILDREN

WIWANNA KLAYKLUENG: FACTORS ASSOCIATED WITH GRANDPARENTING
STRESS AMONG GRANDMOTHERS RAISING THEIR INFANT GRANDCHILDREN:

WANNEE DEOISRES, Ph.D., CHINTANA WACHARASIN, Ph.D. 72 P. 2017.

Contemporary economical changes have created increased roles of grandparents as primary caregivers of grandchildren. The objectives of this study were to examine level of grandparenting stress and factors associated with grandparenting stress among grandmothers who raised their infant grandchildren. A multi-staged random sampling was used to recruit a sample of 100 grandmothers who were primary caregivers of their infant grandchildren of at least 1 month in Ubon Ratchathani province, Roi-ed province, and Sakolnakorn province. Research instruments included the Parenting Stress Index Short Form, the Caregiver Burden Questionnaires, the Self-esteem Questionnaire, and the Social Support Questionnaire. Data were analyzed by using descriptive statistics and Pearson product moment correlation coefficients.

The results showed that 36% of grandmothers ($n = 36$) reported high level of grandparenting stress. Factors that had significant positive relationships with grandparenting stress were caregiving burden in the aspect of financial ($r = .249, p < .05$), schedule ($r = .306, p < .01$) and health ($r = .350, p < .01$). Self-esteem and family social support were also found to have significant negative relationships with grandparenting stress ($r = -.266, p < .01$; $r = -.314, p < .01$ respectively). These findings suggest that nurses should monitor and assess stress level of grandparents who were primary caregivers of grandchildren and provide appropriate interventions by focusing on promoting social support and decreasing caregiver burden.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
สมมติฐานการวิจัย	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
ขอบเขตการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
แนวคิดการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานของย่า/ ยาย.....	13
ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน	15
ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการทำบทบาทเป็นแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน	17
3 วิธีดำเนินงานวิจัย	24
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	26
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	29
การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง.....	29
การเก็บรวบรวมข้อมูล	30
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
4 ผลการวิจัย.....	32
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยายและข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดูเป็นหลัก	32

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ส่วนที่ 2 ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน วัยขวบปีแรก.....	36
ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก	37
5 สรุปและอภิปรายผล	40
สรุปผลการวิจัย	40
อภิปรายผลการวิจัย.....	41
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	45
ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป	45
บรรณานุกรม	46
ภาคผนวก	51
ภาคผนวก ก	52
ภาคผนวก ข	60
ภาคผนวก ค	62
ภาคผนวก ง.....	68
ประวัติย่อของผู้วิจัย	72

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การได้มาของกลุ่มตัวอย่าง.....	25
2	ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้.....	29
3	ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย และข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดู.....	33
4	ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก	37
5	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลาน วัยขวบปีแรก.....	38
6	คะแนนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยง ดูหลานวัยขวบปีแรก.....	39

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	11

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ และมีการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วจากอดีตที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรมด้วยภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้สังคมค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมมีการย้ายถิ่นไปหางานทำเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบที่เล็กที่สุดของการพัฒนาประเทศ คือ ระบบครอบครัวมีเปลี่ยนแปลงไปจากครัวเรือนเดี่ยวที่มีพ่อ แม่ และลูกที่อาศัยอยู่รวมกันมีแนวโน้มลดลงขณะที่ครัวเรือนขยาย ที่มีพ่อ แม่ ลูก และปู่ย่าตายายอาศัยอยู่ด้วยกัน และครัวเรือนที่อยู่คนเดียว และครอบครัวที่มีปู่ย่าตายาย และหลานอาศัยอยู่รวมไม่มีสมาชิกที่เป็นรุ่นพ่อแม่กันเรียกว่า ครอบครัวแห่วงกลาง (Skip generation family) มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งครอบครัวลักษณะนี้สัดส่วนสูงถึงร้อยละ 5.5 ในปี พ.ศ. 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) โดยครอบครัวลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะพบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทย

ข้อมูลจากองค์การ ยูนิเซฟ ประเทศไทยพบว่า เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่ในประเทศไทยพบว่า มีอัตราที่สูงมากถึงร้อยละ 21 โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่สูงถึงร้อยละ 30 ของเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาในระดับใกล้เคียงกับประเทศไทย ได้แก่ ประเทศลาวเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่ ร้อยละ 5 ประเทศเวียดนามร้อยละ 4.5 ประเทศออสเตรเลียร้อยละ 3.4 และประเทศไนจีเรียร้อยละ 6.5 (THE ISAAN RECORD, 2016) ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีอัตราการย้ายถิ่นร้อยละ 1.2 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558)

นอกจากนี้ในสังคมยังมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นด้วยตามแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีประเด็นสำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนเจตคติให้กับสังคมมีความเข้าใจในเรื่องความเสมอภาคระหว่างหญิง กับชายเพื่อให้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ผู้หญิงจากในอดีตที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษาเลยซึ่งทำให้ไม่ได้ออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพนอกบ้านจึงต้องรับหน้าที่แม่บ้านในการทำงานบ้าน และเลี้ยงดูลูกเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาที่ดีขึ้นในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเพื่อช่วยสามีเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันการที่สามีออกไปทำงานเพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวเพียงคนเดียวนั้นไม่เพียงพอ

ซึ่งภรรยาที่เคยทำหน้าที่เป็นแม่บ้านคอยดูแลเรื่องงานบ้าน และเลี้ยงดูบุตรก็ต้องใช้วิชาความรู้ที่ตนมีออกไปทำงานทำนอกบ้าน หรือต่างถิ่นเช่นเดียวกับสามี ทำให้แม่ไม่สามารถที่จะทำบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้ โดยพ่อ แม่ที่ต้องไปทำงานต่างถิ่นไม่สะดวกที่จะนำบุตรของตนไปดูแลเอง ได้จึงต้องพึ่งพาผู้อื่นในการที่จะทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรแทนแม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันซึ่งอาจจะเป็นปู่ย่าตายาย หรืออาจจะเป็นญาติพี่น้องของตนที่สามารถไว้วางใจได้ (ดวงหทัย ยอดทอง, วรรณมา คงสุริยะนาวิณ, อทิตยา พรชัยเกตุ โอว ยอง และอัจฉรา ลีหิรัญวงศ์. 2557) และจากขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่เดิมนั้นแม่เมื่อถึงเวลาใกล้คลอดมักจะกลับไปอยู่บ้านของตน หรือบ้านของสามีเพื่อที่จะได้มีผู้มีประสบการณ์ในการคลอด และการเลี้ยงดูเด็กทารกได้ดูแลอย่างใกล้ชิดนั่นเองก็คือแม่ของตนเอง หรือแม่ของสามีซึ่งเป็นย่า/ ยายของหลานนั่นเอง โดยดูแลตั้งแต่การเตรียมคลอด ระยะเวลาคลอดไปจนถึงการดูแลหลานของตนเองหลังคลอดจึงเกิดความรักใคร่ผูกพันกับหลานของตน และให้การดูแลเอาใจใส่หลานของตนเป็นอย่างดี (ราตรี คงเจริญ, 2553) และจากประสบการณ์ที่เคยเลี้ยงดูบุตรของตนเองคือ พ่อ/ แม่ของเด็กเองมาเป็นอย่างดี จึงได้รับความไว้วางใจจากลูกของตนเองให้รับบทบาทแม่เพื่อเลี้ยงดูหลานแทนพ่อ/ แม่ของหลาน

จากการศึกษา ชายที่เป็นผู้ดูแลหลักเลี้ยงดูหลานของลูกสาววัยรุ่น จำนวน 440 รายพบว่า ยายมีความเครียดในระดับสูง (Srinon, 2015) และการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า ปู่ย่าตายายที่เป็นผู้ดูแลหลักเลี้ยงดูหลานอายุ 0-5 ปีในจังหวัดเพชรบุรีมีความเครียดในการทำบทบาทส่งผลให้มีภาวะซึมเศร้าถึงร้อยละ 33 และการศึกษาของ สุกรี ศิริบุรณ์ (2542) พบว่า ปู่ย่าตายายที่เป็นผู้ดูแลหลักของเด็กอายุ 0-5 ปี มีสภาวะสุขภาพจิตไม่ดี ร้อยละ 36.3 นอกจากนี้ การศึกษาในต่างประเทศยังแสดงให้เห็นว่าย่า/ ยายที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลานหลักมักมีความเครียดในการทำบทบาทสูงกว่ามารดาที่เป็นผู้ดูแลหลัก (Musil, Jeanblanc, Burant, Zauszniewski, & Waner, 2013)

บทบาทของย่า/ ยายในการทำบทบาทแม่เลี้ยงดูหลาน จากการศึกษาของ ชนินทร จารุจันทร์ (2541) ยายมารับบทบาทแม่ของหลานมีเหตุผลอยู่ 3 ประการ 1) จากภาวะเศรษฐกิจลูกต้องออกไปทำงาน ต่างถิ่นหารายได้เพื่อสร้างฐานะของครอบครัวให้ดีขึ้น 2) ยายอยากจะเป็นแม่อีกครั้ง เนื่องจากตนมีลูกน้อยยายเกิดความเหงา โดยนำหลานมาเลี้ยงเปรียบเสมือนเป็นลูกของตน 3) ความผูกพันทางสายเลือด ทั้งนี้เมื่อย่า/ ยายที่ต้องรับบทบาทแทนพ่อ/แม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกของตนนั้นเนื่องจากเด็กวัยขวบปีแรกนั้นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพัฒนาการ และการเจริญโตของร่างกายอย่างรวดเร็วและเป็นวัยที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นวัยที่ต้องพึ่งพาผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลหลัก (Primary caregiver) คือ ย่า/ ยาย ซึ่งให้การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจของเด็กในวัยนี้

ซึ่งย่า/ ยายผู้ที่มีบทบาทหลักในการเลี้ยงดูจะต้องให้ความสำคัญดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การกิน การนอน การขับถ่าย การป้องกันโรค และการเกิดอุบัติเหตุ การเลี้ยงดูด้วยความรัก และทะนุถนอม เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ยังต้องปรับตัวอยู่เสมอจึงมีพฤติกรรมการกินการนอนที่ยังไม่เป็นเวลา ตื่นมา กลางดึกร้องไห้เพราะหิวนม หรือถ่ายอุจจาระปัสสาวะก็จะร้องไห้เพื่อให้ผู้เลี้ยงดูตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งย่า/ ยายจากที่เคยทำบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้บุตรหลาน คอยให้ความชื่นชม หลานของตนที่มีบิดามารดาคอยเลี้ยงดูอ้อมๆ แต่ย่า/ ยายอายุที่มากขึ้น ภาวะสุขภาพที่เสื่อมถอยตาม วัย รายได้ที่ลดลงหรือไม่มีเลยต้องมารับภาระ และบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูด้วยตนเองมากกว่าบิดามารดาของเด็กเอง โดยอาจทำให้ย่า/ ยายเกิดความเครียดได้ (รัตโนทัย พลับรูการ, 2556)

จากการทบทวนงานวิจัยในต่างประเทศมีหลายผลการศึกษา ในสังคมของชาวอเมริกัน พบว่า ปู่ย่าตายาย มีความเครียดในเป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลานเพราะช่วงวัยนี้พบว่าเป็นวัยที่มีปัญหาด้านสุขภาพ การขาดรายได้ประจำเนื่องจากเป็นวัยที่เกษียณอายุของตนเองจากการทำงานแล้ว (Retirement) และต้องรับภาระต่าง ๆ ในการทำงานรับบทบาทในการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานหลัก (Given et al., 1992)

แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทของผู้ดูแลซึ่ง รวมถึงการเป็นผู้ดูแลหลานของย่า/ ยายนั้น ตามกรอบแนวคิดที่กระบวนการเกิดความเครียดของผู้ดูแลของ Pearlin, Mullan, Semple, and Skaff (1990) ซึ่งอธิบายปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียด ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐาน และบริบทของความเครียด (Background and contextual variables) เป็นข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของย่า/ ยาย ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดู และผู้ที่ได้รับการดูแลคือหลานวัยขวบปีแรก (ลักษณะการดูแลที่ยาวนาน) 2) สิ่งที่เกิดจากความเครียด (Stressors) แบ่งได้ 2 ระดับ ได้แก่ 1) สิ่งที่เกิดจากความเครียดระดับปฐมภูมิ (Primary stressors) เป็นปัจจัยภายในตนเอง สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลานในวัยขวบปีแรก แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ด้านอัตนัย ได้แก่ ความเลี้ยงยาก/ ง่ายของหลาน และด้านปรนัยนัย ได้แก่ ภาระการดูแลที่หนักมากหรือการดูแลหลานเพียงลำพังของย่า/ ยาย ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระ ด้านการเงิน ด้านกิจวัตรประจำวัน และด้านสุขภาพ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะกดดันหรือผลักดันให้ผู้ดูแลเกิดความรู้สึกที่ก่อให้เกิดความเครียดในระดับปฐมภูมิ 2.) สิ่งที่เกิดจากความเครียดระดับทุติยภูมิ (Secondary stressors) แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความตึงเครียดในการทำบทบาท (Role strains) ส่วนใหญ่มาจากความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาทางเศรษฐกิจหรือความพยายามที่จะรักษาสมดุล ระหว่างการประกอบอาชีพกับภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหลาน ความตึงเครียดภายในจิตใจ (Intrapsychic strains) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของย่า/ ยาย ซึ่งเป็นผู้ดูแล ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเอง ความสามารถในการควบคุมตนเอง การสูญเสียความเป็นตัวเอง

และความสามารถในการทำบทบาทของตนเอง เป็นต้น ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองของย่า/ยายในการทำบทบาท 3) ตัวแปรกั้นกลาง (Mediators stress) ทักษะการเผชิญปัญหา (Coping skills) และแรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) ซึ่งเป็นตัวแปรที่จะช่วยลดระดับความรู้สึกเป็นภาระด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดในงานวิจัยนี้คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 4) ผลลัพธ์ หรือการแสดงออกของความเครียด (Outcomes or manifestations of stress) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการที่เกิดความเครียดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มักแสดงออกในรูปของปัญหาทางด้านสุขภาพจิต ได้แก่ ความเครียด ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล การรับรู้ภาระการดูแลในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่รับบทบาทหลักในการเลี้ยงดูหลาน

แนวคิดเกี่ยวกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลาน นั้นตามกรอบแนวคิดของ Abidin (1995) ได้อธิบายว่า แบ่งความเครียดออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความเครียดต่อการทำบทบาท/หน้าที่พ่อแม่ (Parental distress) 2) ความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับลูก (Parent-child dysfunctional interaction) 3) ความเครียดต่อความเป็นเด็กเลี้ยงยากของลูก (Difficult child) ทั้ง 3 ด้านนี้ จะมีผลต่อพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดา นำไปสู่ผลลัพธ์ด้านเด็ก อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ ว่ากรอบแนวคิดที่ Abidin (1995) นำเสนอ เป็นเพียงกรอบแนวคิดที่แสดงองค์ประกอบของความเครียดใน การเลี้ยงดูบุตรเท่านั้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการประเมินความเครียดในการทำบทบาท แต่ไม่ได้แสดงหรือระบุว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความเครียดในการเลี้ยงดูบุตร ปัจจุบันในต่างประเทศมีการศึกษาวิจัยความเครียดของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานอย่างแพร่หลาย แต่ในประเทศไทยยังมีผู้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้น้อยมาก

จากการทบทวนวรรณกรรมความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลหลานของย่า/ยาย หมายถึง ความรู้สึก หรือการรับรู้เกี่ยวกับความเดือดร้อน ความยากลำบาก อันมีผลกระทบที่เกิดจากการเป็นผู้ดูแลส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงินของย่า/ยาย เนื่องมาจากการเลี้ยงดูหลานในวัยขบถปีแรกนั้นต้องมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นเพราะเด็กกินนมทุก 2 ชั่วโมง การไปรับวัคซีนซึ่งต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เด็กวัยนี้มักจะเจ็บป่วยบ่อยต้องใช้จ่ายเป็นค่ารักษา และค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในบ้านที่เพิ่มขึ้น ค่าเครื่องใช้ในการซักผ้า เนื่องจากเด็กวัยนี้ขับถ่ายอุจจาระ และปัสสาวะทุก ๆ 2-3 ชั่วโมง (ไม่เป็นเวลา) หรือเพื่อความสะดวกในปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้เป็นผ้าอ้อมสำเร็จรูปทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เพิ่มขึ้นมา ในปีค.ศ. 2000 ประชากรมากกว่า 500,000 คน ของสหรัฐอเมริกา และแอฟริกาพบว่า เป็นผู้เลี้ยงดูหลานมีอายุโดยประมาณมากกว่า 45 ปี ซึ่งเมื่อเทียบกับผู้หญิงด้วยกันแล้วยังมีอายุน้อย และการศึกษาบ่อยกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลหลักหลาน และส่วนมากจะมีฐานะยากจนต้องพึ่งพา

รายได้ที่สนับสนุนจากภาครัฐ ยา/ ยาที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลานมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสูงกับข้อบกพร่องในการทำงาน และความยากจนมากกว่าปู่/ตาที่เป็นผู้ดูแลหลักหลาน การศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย, โชคชัย หมั่นแสวงทรัพย์, พิมพ์สุรางค์ เตชะบุญเสริมศักดิ์ และอาภาพร เผ่าวัฒนา (2553) ผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานส่วนใหญ่ มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูหลาน โดยให้เหตุผลว่าหลานที่ตนเองเลี้ยงดู อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต รับประทาน อาหาร และคึ่มนมเก่ง เมื่อย่า/ ยายต้องทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานต้องมีภาระในการดูแล ด้านการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดของย่า/ ยายที่ทำบทบาทแทนมารดาในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวันของย่า/ ยาย ซึ่งในการดูแลหลานวัยขวบปีแรกนั้นเป็นวัยที่ต้องพึ่งพาเป็นพิเศษ กิน นอน ขับถ่ายบ่อย และไม่เป็นเวล เป็นวัยที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลยต้องพึ่งพาผู้เลี้ยงดูตลอดเวลาทำให้ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแม่เป็นผู้เลี้ยงดูไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนได้อย่างเต็มที่ หรือทำไม่ได้เลย จากการศึกษาปู่ย่า/ ตายายจำนวน 114 คนในสหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน พบว่ามีผลกระทบต่องานวิถีชีวิตของปู่ย่าตา ยายทั้งทางบวก และทางลบ ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิต และกิจวัตรประจำวันเป็นอย่างมาก ทำให้มีความเป็นส่วนตัวลดน้อยลง มีเวลาในการทำภารกิจต่าง ๆ ลดลง ร่างกายเหนื่อยล้ามากขึ้น และมีสัมพันธภาพกับเพื่อน ๆ ลดลง (Lever & Wilson, 2005) ดังนั้นความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวันอาจมีผลต่อความเครียดของย่า/ยายในการทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกได้

ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพของย่า/ ยาย เนื่องจากย่า/ ยายมีอายุที่มากขึ้น ต้องทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานอายุ 0-1 ปีนั้นทำให้ย่า/ ยายมีการกินนอนพักผ่อนไม่เป็นเวลา จากการที่ต้องเป็นผู้ดูแลหลักหลานตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้ร่างกายเกิดก่อนอ่อนล้า หรือในย่า/ ยายบางรายอาจมีปัญหสุขภาพอยู่แล้ว ทำให้มีภาวะสุขภาพที่แย่ลงได้ การศึกษาย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลักหลาน ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีระดับรายได้ต่ำเป็นผลให้ย่า/ ยายมีภาวะสุขภาพที่แย่ และเกิดภาวะซึมเศร้าได้มากกว่าก่อนที่จะมาเป็นผู้ดูแลหลักหลาน ในครอบครัวห่วงกลางย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานมีประสบการณ์ทางด้านลบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมสุขภาพ ภาวะซึมเศร้า และการดูแลตนเอง การศึกษาความเล็งต่อภาวะซึมเศร้าในผู้ดูแลเด็กชาวอิตาเลียนยัพบว่า การที่ผู้ดูแลมีปัญหาด้านสุขภาพนั้นทำให้เพิ่มความเล็งต่อภาวะซึมเศร้า ดังนั้นความรู้สึกเป็นภาระด้านผลกระทบต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดของย่า/ ยายในการทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกได้

ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท เมื่อในอดีตยายมีหน้าที่ช่วยเหลือในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และชื่นชมในตัวหลานเท่านั้น แต่สังคม และสถานะทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันทำให้ย่า/ ยาย ต้องทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานซึ่งเป็นภาระที่หนัก และในบางครั้งก็รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจว่าเห็นย่า/ ยายเป็นคนรับใช้หรือถึงนำลูกมาให้เลี้ยง บางคนก็รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่ได้เลี้ยงหลานของตนเอง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การดูแลหลานส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวก และด้านลบต่อผู้ดูแลมีปู่ย่าตายายที่ระบุว่าตนเองได้รับผลทางบวกจากการดูแลหลาน ได้แก่ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ตื่นเต้นดีใจที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลานของตนเอง (Butler & Zakari, 2005) ซึ่งความรู้สึกมีภาคภูมิใจในตนเอง ตื่นเต้นดีใจที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลานของตนเองส่งผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทในการศึกษาของ สุพรรณ นันทมงคลชัย และคณะ (2553) ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทของย่า/ ยาย ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองระดับสูง เท่ากับ ร้อยละ 44.5 ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองระดับปานกลาง เท่ากับ ร้อยละ 26.7 และระดับต่ำ เท่ากับ ร้อยละ 28.8 แต่ถ้าย่า/ ยายไม่รู้สึกมีภาคภูมิใจในตนเอง ไม่ตื่นเต้นดีใจที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลานของตนเองส่งผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท ดังนั้นความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทที่มีความสัมพันธ์ทางลบ กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวของย่า/ ยายคือการที่สมาชิกในครอบครัวให้การสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานอายุ 0-1 ปี นั้นมีความสำคัญมากเพื่อช่วยเหลือดูแล และเอื้อประโยชน์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงดูหลานจากสมาชิกในครอบครัว ได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวางการสนับสนุนทางสังคมนั้นมีทั้งในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลกันในสิ่งที่เป็นวัตถุ และนามธรรม ได้แก่ การให้คำปรึกษา การพูดคุยสนทนาให้กำลังใจแก่กัน และการสนับสนุนทางสังคมนั้นส่งผลให้ย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลานมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นด้วย (Musil, Gordon, Wanner, Zauzniewski, Standing, & Wykle, 2011) การที่ย่า/ ยายเลี้ยงดูหลานตามลำพังถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวอาจทำให้เกิดความเครียดในการทำบทบาทได้ ดังนั้นการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

จากการทบทวนวรรณกรรมในต่างประเทศพบว่ามีการศึกษาความเครียดในการทำบทบาทเลี้ยงดูหลานแทนพ่อ/ แม่ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทอย่างแพร่หลาย แต่ในประเทศไทยยังมีการศึกษาไม่มากนักโดยเฉพาะย่า/ ยายที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูหลานในวัยขวบปีแรก ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการการพึ่งพาจากผู้ดูแลหลัก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลง

บริบทของครอบครัวไทย ทำให้ย่า/ยายต้องทำบทบาทเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการศึกษابัจจัยที่มีผลต่อความเครียด หรือภาวะซึมเศร้าของปู่ย่าตายายที่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูหลักหลานในช่วงอายุต่าง ๆ มาบ้างแล้ว แต่ยังไม่เคยมีการศึกษาบัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยาย ที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลานวัยขวบปีแรก ดังเช่น การศึกษาของดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) ที่ศึกษาอาการซึมเศร้าใน ปู่ย่า/ตายายที่เลี้ยงดูหลานวัย 0-5 ปี จำนวน 100 คนในเขตอำเภอเมือง ละอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ความรู้สึกเป็นภาระด้านผลกระทบต่อการเงิน กิจวัตรประจำวัน สุขภาพและการสนับสนุนจากครอบครัวของ ปู่ย่าตายายที่เลี้ยงดูหลานวัย 0-5 ปี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับอาการซึมเศร้าของ ปู่ย่าตายายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความรู้สึกเป็นภาระด้านผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับอาการซึมเศร้าของ ปู่ย่า/ตายายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานอายุ 0-1 ปี

ด้วยเหตุผลสนับสนุนประชากรในวัยทำงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากจะมีผู้ย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพนอกถิ่นที่อยู่ของตน ซึ่งในวัยนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพัฒนาภิกของครอบครัวระยะสร้างครอบครัวใหม่ หรือพัฒนาภิกของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร ดังนั้นผู้ที่ย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งเป็นพ่อแม่ส่วนใหญ่จึงต้องฝากลูกไว้ให้ย่า/ยายเป็นผู้เลี้ยงดู ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษางานวิจัยครั้งนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่งจากข้อมูลเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ในประเทศไทยมีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงถึงร้อยละ 30

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก
2. เพื่อศึกษาบัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ได้แก่ บัจจัยด้านความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน ความรู้สึกเป็นภาระด้านผลกระทบต่อสุขภาพ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท และการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลาน

2. ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน
3. ความรู้สึกเป็นภาระด้านผลกระทบต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน
4. ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก
5. การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่มีผลต่อความเครียดของย่า/ยายซึ่งเป็นผู้ดูแลหลัก ครั้งนี้ได้้นำแนวคิดของ Pearlin et al. (1990) ที่มีการนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลานอย่างแพร่หลายทั้งใน และต่างประเทศผู้วิจัยจึงได้ใช้กรอบแนวคิดนี้มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยกรอบแนวคิดความเครียดของย่า/ ยายในการทำบทบาทแม่ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ศึกษาวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยาย คือ กรอบแนวคิดที่ประยุกต์มาจากรูปแบบกระบวนการเกิดความเครียดของผู้ดูแลของ Pearlin et al. (1990) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดย Pearlin et al. (1990) กล่าวว่ากระบวนการเกิดความเครียดประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยพื้นฐาน และบริบทของความเครียด (Background and contextual variables) เป็นข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของย่า/ ยายซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูและผู้ที่ได้รับการดูแล คือ หลานวัยขวบปีแรก (ลักษณะการดูแลที่ยาวนาน) ได้แก่ ลักษณะของครอบครัว และเครือข่าย ลักษณะทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ภาวะสุขภาพของย่า/ ยาย ระยะเวลาในการดูแล ลักษณะความเป็นอยู่โดยทั่วไป และแหล่งประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ ของครอบครัว เป็นต้น

2. สิ่งที่ทำให้เกิดความเครียด (Stressors) แบ่งได้ 2 ระดับ ได้แก่

- 2.1 สิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดระดับปฐมภูมิ (Primary stressors) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัจจัยภายในตนเอง สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลานในวัยขวบปีแรก แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ทางด้านอัตนัย (Objective indicators) ได้แก่ ความเลี้ยงยาก/ ง่าย ของหลาน ตัวบ่งชี้ทางด้านปรนัย (Subjective indicators) ได้แก่ ภาระการดูแลที่หนักมาก หรือการดูแลหลานของย่า/ ยายเพียงลำพัง เช่น การสูญเสียวิถีชีวิตจากการเสียชีวิตของคู่ชีวิต การหย่าร้าง การไม่มีคนช่วยเหลือในการดูแลหลาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะกดดันหรือผลักดันให้ผู้ดูแลเกิดสิ่งที่

ก่อให้เกิดความเครียดทุติยภูมิ (Secondary stressors) ในงานวิจัยนี้ คือ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน ด้านกิจวัตรประจำวันและด้านสุขภาพ

2.2 สิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดระดับทุติยภูมิ (Secondary stressors) ซึ่งเป็นความรู้สึกกดดันที่เป็นผลมาจากสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดระดับปฐมภูมิ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความตึงเครียดในบทบาท (Role strains) ส่วนใหญ่มาจากความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือความพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหลาน และความตึงเครียดภายในจิตใจ (Intrapsychic strains) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของย่า/ ยายซึ่งเป็นผู้ดูแล ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเอง ความสามารถในการควบคุมตนเอง การสูญเสียความเป็นตัวเอง และความสามารถในการทำบทบาทของตนเอง เป็นต้น ซึ่งถ้าย่า/ ยายมีลักษณะของสภาพจิตใจที่เข้มแข็งก็จะมีความรู้สึกกดดัน หรือตึงเครียดภายในจิตใจลดลงได้ ในงานวิจัยนี้ คือ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท

3. ตัวแปรคั่นกลาง (Mediators stress) ได้แก่ ทักษะการเผชิญปัญหา (Coping skills) และแรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) ซึ่งเป็นตัวแปรคั่นกลางของความเครียด ในกระบวนการเกิดความเครียด และมีหลากหลายระดับ โดยถ้าย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลานมีทักษะการเผชิญปัญหา หรือแรงสนับสนุนทางสังคมที่ดีก็จะช่วยให้ประสบการณ์ความเครียดนั้นลดลง แต่ถ้าย่า/ ยายขาดทักษะในการเผชิญปัญหา หรือขาดแรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวก็จะทำให้กระบวนการเกิดความเครียดรุนแรงมากขึ้น ซึ่งตัวแปรคั่นกลางนี้เป็นตัวแปรที่จะช่วยลดระดับความรู้สึกเป็นภาระด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียด ในงานวิจัยนี้ คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ต่อมาในปี 1999 Pearlin et al. (1990) ได้เปลี่ยนความหมายของตัวแปรคั่นกลางของความเครียด (Mediators stress) เป็นคำว่า แหล่งทรัพยากรของผู้ดูแล (Moderating resources) เนื่องจากการศึกษาของเขาพบว่าการสนับสนุนทางสังคม และแนวความคิดของตัวเองเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเครียดกับผลลัพธ์ แหล่งทรัพยากรของผู้ดูแลนี้มีความสามารถที่จะขจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรค หรือช่วยบรรเทาผลกระทบ ซึ่งแหล่งทรัพยากรของผู้ดูแล (Moderating resources) นี้สามารถที่จะเพิ่มความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี

สิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดระดับปฐมภูมิ และสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดระดับทุติยภูมิ เป็นแรงผลักดันนำไปสู่ผลลัพธ์ ซึ่งเป็นการแสดงออกของความเครียด

4. ผลลัพธ์ เป็นการแสดงออกของความเครียด (Outcomes or manifestations of stress) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการที่เกิดความเครียดขึ้นในย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลานวัยชวบปีแรก ซึ่งส่วนใหญ่มักแสดงออกในรูปสุขภาพจิต ได้แก่ ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล ความเครียด ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดโรคทางกายอื่น ๆ หรือนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้

ผลลัพธ์ของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการที่เกิดความเครียดขึ้นในย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลาน ในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ใช้กรอบแนวคิดของ Abidin (1995) ได้กล่าวอธิบายความเครียดในการทำบทบาทพ่อแม่ ว่ามีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

4.1 ความเครียดต่อการทำบทบาท/ หน้าที่พ่อแม่ (Parental distress) หมายถึง ความทุกข์ใจ ความยากลำบากต่อประสบการณ์ของบิดา มารดาในการแสดงบทบาทการ เป็นผู้เลี้ยงดู ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนเองต้องความสามารถในการเลี้ยงดู บทบาทอื่น ๆ ในชีวิตถูกจำกัดลง ความขัดแย้งกับผู้เลี้ยงดูคนอื่น (เช่น สามี ย่า ยาย ฯลฯ) การขาดการสนับสนุนทางสังคม และการมีอาการซึมเศร้า

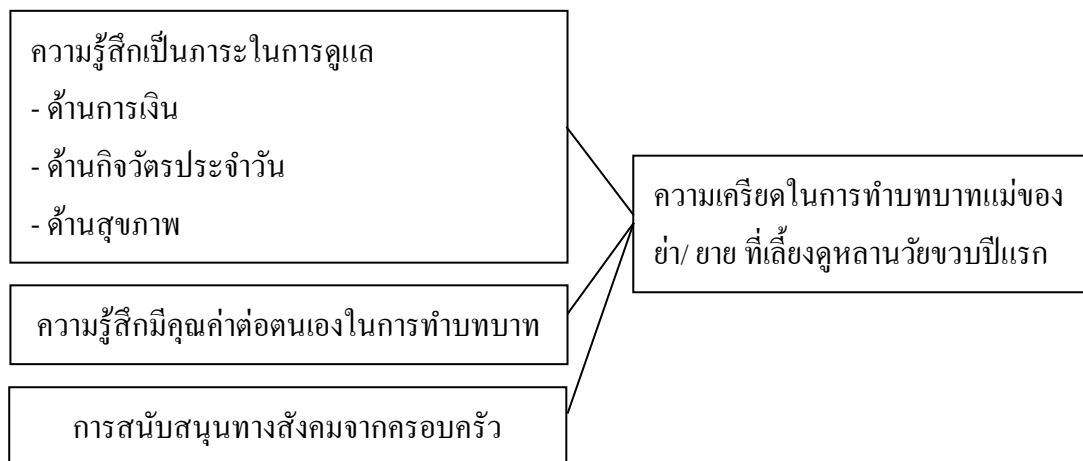
4.2 ความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับลูก (Parent-child dysfunctional interaction) หมายถึง การรับรู้ของบิดามารดา ที่บุตรของตนไม่ได้เป็นไปตามที่ คาดหวัง และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับบุตรนี้ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นพ่อแม่ ทำให้บิดามารดา รู้สึกว่าบุตรเป็นประสบการณ์ด้านลบของชีวิต บิดามารดา รู้สึกว่าบุตรไม่ต้องการตนเอง และ ตนเองเป็นคนแปลกหน้าสำหรับบุตร ความรู้สึกเช่นนี้นำไปสู่โอกาสการทำร้ายเด็กในรูปแบบการ ทอดทิ้ง ปฏิเสธ หรือทำร้ายร่างกายเด็กได้สูง

4.3 ความเครียดต่อความเป็นเด็กเลี้ยงยากของลูก (Difficult child) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่ทำให้รู้สึกว่าง่ายหรือยากต่อการจัดการลักษณะที่กล่าวถึงนี้ก็คือ พื้นฐานอารมณ์ของเด็กนั่นเอง

จากแนวคิดของ Abidin (1995) ความเครียดในการทำบทบาทพ่อแม่ได้มีคนนำไปใช้กับ ย่า/ยายที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลานในการทำบทบาทพ่อแม่เช่นกัน ดังแสดงใน ภาพที่ 1

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบหาความสัมพันธ์ (Correlation research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกที่อยู่ใน จังหวัดสกลนคร จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 100 คน เก็บข้อมูล วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2560 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเครียดของย่า/ยายในการทำบทบาทแม่ที่เลี้ยงดูหลาน หมายถึง ความรู้สึกตึงเครียดทางอารมณ์ ไม่มีความสุขสบายใจ ความรู้สึกเป็นทุกข์ของย่า/ยาย ในการทำบทบาทแม่ประเมิน โดยจากแบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่ายายที่เลี้ยงดูหลานของ Srinon (2015)

ความรู้สึกรับรู้เป็นภาระในการดูแล หมายถึง ความรู้สึก หรือการรับรู้เกี่ยวกับความเคียดร้อน ความยากลำบาก อันเนื่องมาจากการต้องรับภาระทำบทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูหลานแทนพ่อแม่ของย่า/ยายในงานวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้เกิดความเป็นภาระทั้ง 3 ด้าน วัดได้โดยใช้ประเมินการตอบสนองของผู้ดูแลหลักของ ศุกรี ศิริบุญณ์ (2542)

1. ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน หมายถึง ภาระค่าใช้จ่ายของย่า/ยายที่ใช้ในการดูแลหลาน และใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเอง

2. ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน หมายถึง การทำบทบาทแม่ของ ย่ายายในการเลี้ยงดูหลานมีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันของย่า/ ยาย

3. ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ หมายถึง ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแม่ ในการเลี้ยงดูหลานมีปัญหาต่อภาวะสุขภาพของย่ายายหรือไม่ หรือย่า/ ยายมีโรคเรื้อรัง และโรคประจำตัวหรือไม่

ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท หมายถึง ความรู้สึกและทัศนคติที่ดี การได้รับการยอมรับ และเคารพนับถือที่ย่า/ ยายมีต่อตนเองและเห็นว่าตนเองมีความสำคัญที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้เลี้ยงดูหลานของตนเอง วัดโดยใช้แบบประเมินการตอบสนองของผู้ดูแลหลักของ ศุกรี ศิริบุรณ์ (2542)

การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว หมายถึง ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือสนับสนุนต่าง ๆ จากสมาชิกในครอบครัว วัดโดยใช้แบบประเมินวัดแรงสนับสนุนทางสังคม โดยใช้เครื่องมือ Social Support Questionnaire (SSQ) part II ของ Srinon (2015)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยในลักษณะของรูปแบบการหาความสัมพันธ์ (Correlation research design) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของ ยา/ ยายที่เลี้ยงดูหลานอายุ 0-1 ปี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ได้จากเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ ตำรา และวารสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานของยา/ยาย
  - 1.1 สถานการณ์ของการรับบทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูหลานแทนพ่อแม่ ของยา/ยาย
  - 1.2 การเลี้ยงดูเด็กวัยขวบปีแรก
2. ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของยา/ยายที่เลี้ยงดูหลาน
  - 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับความเครียดในการในการทำบทบาทบิดา/มารดา
  - 2.2 ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของยา/ยาย
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการทำบทบาทเป็นแม่ของยายายที่เลี้ยงดูหลาน
  - 3.1 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล
    - 3.1.1 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน
    - 3.1.2 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน
    - 3.1.3 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ
  - 3.2 ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท
  - 3.3 การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว

แนวคิดการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานของยา/ ยาย

1. สถานการณ์ของการรับบทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูหลานแทนพ่อ/ แม่ ของยา/ ยาย

ในปัจจุบันประเทศไทยในปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่มี แต่เด็กกับผู้สูงอายุในครอบครัวมีเพียงปู่ย่าตายายและหลาน ไม่มีวัยที่เป็นพ่อ/ แม่ อาศัยอยู่ใน ครอบครัวด้วยเลย เรียกว่า ครอบครัวแห่วงกลาง เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มี อัตราการย้ายถิ่นร้อยละ 1.2 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558) และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งครอบครัวลักษณะนี้สัดส่วนสูงถึงร้อยละ 5.5 ในปี พ.ศ. 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) เหตุเพราะบิดามารดาของเด็กต้องย้ายไปทำงานต่างถิ่น เด็กไทยกว่า 3 ล้านคน หรือร้อยละ 21 ไม่ได้ อยู่กับพ่อ/ แม่ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/ แม่สูงถึงร้อยละ 30 และจาก

ข้อมูลสถานการณ์เด็ก และสตรีตัวเลขของเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่ ในประเทศไทยมีอัตราที่สูงมาก เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาในระดับใกล้เคียงกับประเทศไทย ได้แก่ ประเทศลาว เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อ/แม่ ร้อยละ 5 ประเทศเวียดนามร้อยละ 4.5 ประเทศออสเตรเลียร้อยละ 3.4 และประเทศไนจีเรียร้อยละ 6.5

สังคมเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมอุตสาหกรรมพ่อ/แม่ ต้องย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น เพื่อให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้ย่า/ยาย ซึ่งเคยเป็นแม่ก่อนมีทั้งประสบการณ์ในการเลี้ยงดู ลูกของตนเองเพื่อต้องการสนับสนุนให้ลูกหารายได้ เพื่อเลี้ยงตัวเอง เพื่อสร้างฐานะของตัวเอง ย่า/ยายบางคนก็อยากจะเป็นแม่อีกครั้ง เนื่องจากย่า/ยาย เหงาเพราะยายมีลูกน้อยคน และมี ความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด (ชนินทร์ จารุจันทร์, 2541) ย่า/ยาย จึงเป็นบุคคลที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในการทำบทบาทแทนพ่อ/แม่ในการเลี้ยงดูหลานของตนเอง

จากการศึกษาของ กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2558) ความรู้สึกของปู่ย่า/ตายายต่อบทบาทการเป็นผู้ดูแลหลาน ปู่ย่า/ตายายบางคนคาดหวังอยู่แล้วว่า ตนเองต้องเป็นคนดูแล หลานให้กับลูกของตนเองที่ต้องไปทำงานที่อื่นในขณะที่บางคนก็ไม่ได้คาดหวังมาก่อน ส่วนอีกมุมมองหนึ่ง ความรู้สึกว่าการเลี้ยงดูหลานเป็นภาระ เนื่องจากเชื่อว่าการที่ต้องเลี้ยงหลาน ทำให้ตนเองมีความยากลำบากมากกว่าเดิม ส่วนหนึ่งเพราะมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะเป็นค่าใช้จ่าย สำหรับเลี้ยงดูหลาน บางคนมีปัญหาทางด้านสุขภาพ การเลี้ยงดูหลานนั้นทำให้ตนเองไม่สามารถ ไปไหนมาไหนได้เหมือนคนอื่น

2. การเลี้ยงดูเด็กวัยขวบปีแรก

เด็กวัยขวบปีแรกหรือวัยทารก หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 1 ถึง 12 เดือน เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโต และพัฒนาการเร็วกว่าวัยอื่น ๆ เป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็ก เนื่องจากทารกยังไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่สามารถสื่อความรู้สึก และความต้องการได้ชัดเจนจากข้อจำกัดด้านภาษา ทารกจึงต้องได้รับการสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมจากผู้ดูแล โดยทารกต้องได้รับความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย การตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณที่เหมาะสม เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีแบบองค์รวม และยังเชื่อกันว่าวัยทารกเป็นวัยที่มีการสร้างบุคลิกภาพพื้นฐานของมนุษย์ (พัชรีย์ วรกิจพูนผล, 2555) เพราะฉะนั้นผู้ที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กในวัยนี้จะต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก เช่น การให้อาหาร การให้ความอบอุ่น การดูแลเรื่องของความสะอาด การกอดด้วยความรักและทะนุถนอม หากการเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้บกพร่องจะส่งผลกระทบต่อเด็ก ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จะเห็นได้ว่า การเลี้ยงดูเด็กในวัยขวบปีแรกนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมากที่สุด เพราะฉะนั้นผู้เลี้ยงดูเด็กในวัย

ทารกนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างดี และควรเป็นผู้ที่มีศักยภาพและคุณสมบัติที่เหมาะสมในการที่จะเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้ การเลี้ยงดู คือ พื้นฐานสำคัญที่เป็นจุดของการเริ่มต้นชีวิตของเด็กทารก ครอบครัวยุคใหม่ คือ สังคมแรกที่ดูแลทารก พ่อ/แม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับทารกมากที่สุดรวมทั้งคอยเสริมสร้างบุคลิกภาพให้กับทารก (Hockenberry, Wilson, & Finkelstein, 2005) ดังนั้น การเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้ผู้ดูแลหลักจึงต้องให้ความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1. การกิน นมแม่เป็นอาหารที่สำคัญที่สุดสำหรับทารก การให้นมไม่ควรเข้มงวดให้กินตามเวลามากเกินไปต้องคำนึงถึงความต้องการของเด็กด้วย อาหารเสริมควรเริ่มเมื่อทารกมีอายุ 6 เดือนขึ้นไป
  2. การนอน วัยนี้มักจะตื่นบ่อยในเวลากลางคืน ควรฝึกทารกให้นอนเป็นเวลา โดยกลางวันปลุกขึ้นมาเล่น และกลางคืนพาเข้านอนให้เป็นเวลา
  3. การจับถ่าย วัยนี้ห้ามเร่งรัดในการฝึกจับถ่าย
  4. การป้องกันโรค และอุบัติเหตุ วัยนี้จำเป็นต้องมีการจัดการเจริญเติบโต โดยการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง รวมทั้งการตรวจพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอ และควรต้องได้รับภูมิคุ้มกันโรคที่สำคัญ 6 โรค คือ คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัด และวัณโรค อุบัติเหตุที่พบบ่อยในวัยนี้ เช่นการตกจากที่สูง ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก จมน้ำ กินสารพิษ
  5. การเลี้ยงดูด้วยความรัก และทะนุถนอม และตอบสนองความต้องการของเด็ก เพื่อสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกไว้วางใจ ซึ่งจำเป็นมากในวัยนี้
- ดังนั้น ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กในวัยนี้จะต้องทราบถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ การกิน การนอน และการป้องกันโรคของเด็กในวัยนี้ด้วยจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นการเลี้ยงดูเด็กวัยขวบปีแรกมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และการส่งเสริมสุขภาพซึ่งผู้ดูแลหลักเด็กในวัยนี้ต้องให้ความสำคัญอย่างมาก และดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลาน

1. แนวความคิดเกี่ยวกับความเครียดในการในการทำบทบาทบิดา/มารดา

ความเครียดในการทำบทบาทแม่แนวความคิดความเครียดในการทำบทบาทพ่อ/แม่ (Parenting Stress) ของ Abidin (1995) ซึ่งได้อธิบายว่า สิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดในการเลี้ยงดูบุตร มีลักษณะเป็นหลายมิติ (Multi dimensions) และแบ่งความเครียดออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความเครียดต่อการทำบทบาท/หน้าที่พ่อ/แม่ (Parental distress) 2) ความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์

กับลูก (Parent-child dysfunctional interaction) 3) ความเครียดต่อความเป็นเด็กเลี้ยงยากของลูก (Difficult child)

การแสดงบทบาทการเป็นแม่ ประกอบด้วยสติปัญญา การรับรู้ในบทบาท และอารมณ์ (Mercer, 1985) ในการที่มารดาจะสามารถแสดง และรับผิดชอบต่อการปฏิบัติในบทบาทของมารดาได้อย่างเหมาะสมนั้นต้องเกิดจากการเรียนรู้ และพัฒนาเป็นขั้นตอนจากประสบการณ์ที่เคยได้ รับ ซึ่งการปรับตัวเข้ารับบทบาทใหม่ในการรับบทบาทการเป็นมารดาตั้งแต่ระยะหลังคลอดเป็นวิกฤต ในชีวิตของผู้หญิงที่ต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นแม่ต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ที่ท้าทาย และความเครียด เพื่อให้ทำบทบาทการเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์ (Pridham et al., 1991) การที่แม่จะสามารถแสดง บทบาทได้อย่างเหมาะสมนั้น ประเมินได้จาก 1) ความรู้สึกผูกพันกับบุตร 2) การแสดงออกถึง ความสามารถในการเลี้ยงลูก 3) การแสดงออกถึงความพึงพอใจในบทบาทการเป็นแม่ (Mercer, 1985) แม่จะประสบความสำเร็จในการทำบทบาทได้นั้นจะต้องปฏิบัติตามบทบาทในการเป็นแม่ร่วมกับ บทบาทเดิมได้อย่างมีความสุข ทำให้เกิดความมั่นใจ และความพึงพอใจในการแสดงบทบาท ทำให้ สามารถแสดงเอกลักษณ์ของบทบาทในการเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์ การเลี้ยงลูกนั้นในวัยขวบปีแรก มีความสำคัญมากเพราะเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ได้แก่ การเปลี่ยน ทางด้านร่างกาย พัฒนาการด้านต่าง ๆ และอารมณ์ ตลอดจนความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และการบาดเจ็บต่าง ๆ แม่ ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูหลักจะต้องมีความสามารถ ความรู้ และความเข้าใจ รวมถึงทักษะต่างๆ ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้ เพื่อให้การเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้สัมฤทธิ์ผล เป็นอย่างดี ซึ่งการรับบทบาทดังกล่าวของแม่อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อบทบาทอื่นที่ตนต้อง รับผิดชอบ และปฏิบัติได้ อาจทำให้มารดาเกิดความเครียดได้ (สุมัจฉรา มานะชีวกุล, 2555)

2. ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย (Grandparenting Stress)

การที่ย่า/ ยายต้องทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกนั้นเด็กในวัยนี้ มีการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน และการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ผู้เลี้ยงดูต้องดูแล เอาใจใส่ในเรื่องพัฒนาการทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และด้านร่างกาย ไปจนถึงเรื่องของ อุบัติเหตุด้านสุขภาพ และความเจ็บป่วยของเด็ก การเลี้ยงง่าย เลี้ยงยากของเด็กเพราะฉะนั้นย่า/ ยาย ที่ ทำบทบาทแทนแม่ในการเลี้ยงดูหลานจะต้องมีความอดทน ความเอาใจใส่ ความเสียสละ มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้ได้เป็นอย่างดีซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นย่า/ ยาย จะรัก และให้การดูแลเอาใจใส่หลานของตนมากกว่าดูแลลูกของตัวเองเสียอีก ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ย่า/ ยาย ที่ต้องทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิมทำให้มีเวลาให้กับตนเอง และครอบครัวลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ของตนที่เคยปฏิบัติเป็นกิจวัตร อยู่ลดลงอาจทำให้ย่า/ ยาย ที่ทำบทบาทแทนมารดาเกิดภาวะเครียด สาเหตุที่ก่อความเครียดนั้นมี

ส่วนประกอบทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ เป็นความรู้สึกตึงเครียดทางอารมณ์ ไม่มีความสบายใจ ความรู้สึกเป็นทุกข์ของย่า/ ยายในการทำบทบาทแม่ โดยมีสถานการณ์และเหตุการณ์ก่อความเครียดหลายอย่าง การทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย หมายถึง การปรับตัวเข้ารับบทบาทใหม่ในการรับบทบาทการเป็นแม่ของหลาน

จากงานวิจัยพบว่า จากการศึกษาในต่างประเทศ ย่า/ ยายที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลานหลักมักมีความเครียดในการทำบทบาทสูงกว่ามารดาที่เป็นผู้ดูแลหลัก (Musil et al., 2011) จากการศึกษา ย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลักหลายคน พบว่า ย่า/ ยายภาวะซึมเศร้าในระดับสูงกว่า ย่า/ ยายที่อยู่ในครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกันหลายรุ่น และเลี้ยงหลานเพียงคนเดียว (Musil et al., 2013) ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานมีอาการของภาวะซึมเศร้าในระดับสูงกว่าผู้หญิงทั่วไป (Whitley, Kelley, & Lamis, 2016) ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานมีอาการของภาวะซึมเศร้ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นซึ่งน่าจะมากกว่าย่า/ ยายที่ไม่มีภาวะซึมเศร้าจากความเครียดในการเป็นผู้ดูแลหลักหลาน

จากการศึกษาในประเทศไทยพบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลานจำนวน 440 ราย พบว่า ยายมีความเครียดอยู่ในระดับสูงคะแนน 84.29 ($SD = 20.03$) (Srinon, 2015) จากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า ปู่ย่า/ ตายาย ที่เป็นผู้ดูแลหลักเลี้ยงดูหลานอายุ 0-5 ปี ในจังหวัดเพชรบุรีมีความเครียดในการทำบทบาทส่งผลให้มีภาวะซึมเศร้าถึงร้อยละ 33

ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทนั้น ได้นำกรอบแนวคิดที่ประยุกต์มาจากรูปแบบกระบวนการเกิดความเครียดของผู้ดูแลของ Pearlin et al. (1990) ซึ่งอธิบายปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐานและบริบทของความเครียด (Background and contextual variables) เป็นข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปของ ย่า/ ยาย ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดู และผู้ที่ได้รับการดูแลคือหลานวัยขวบปีแรก (ลักษณะการดูแลที่ยาวนาน) 2) สิ่งทีก่อให้เกิดความเครียด (Stressors) แบ่งได้ 2 ระดับ ได้แก่ 2.1) สิ่งทีก่อให้เกิดความเครียดระดับปฐมภูมิ (Primary stressors) เป็นปัจจัยภายในตนเอง สถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลานในวัยขวบปีแรก 2.2) สิ่งทีก่อให้เกิดความเครียดระดับทุติยภูมิ (Secondary stressors) เป็นความรู้สึกที่กดดันที่เป็นผลมาจากสิ่งทีก่อให้เกิดความเครียดระดับปฐมภูมิแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความตึงเครียดในการทำบทบาท (Role strains) ส่วนใหญ่มาจากความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือความพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหลาน ความตึงเครียดภายในจิตใจ (Intrapsychic

strains) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของย่า/ ยาย ซึ่งเป็นผู้ดูแล ได้แก่ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเอง ความสามารถในการควบคุมตนเอง การสูญเสียความเป็นตัวเอง และความสามารถในการทำบทบาทของตนเอง เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ด้านกิจวัตรประจำวัน และด้านสุขภาพ รวมทั้งความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองของย่า/ ยาย ในการทำบทบาท 3.) ตัวแปรกึ่งกลาง (Mediators stress) ทักษะการเผชิญปัญหา (Coping skills) และแรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) ซึ่งเป็นตัวแปรที่จะช่วยลดระดับความรู้สึกเป็นภาระด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดในงานวิจัยนี้คือ การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว 4) ผลลัพธ์หรือการแสดงออกของความเครียด (Outcomes or manifestations of stress) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการที่เพิ่มความเครียดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มักแสดงออกในรูปของปัญหาทางด้านสุขภาพจิต ได้แก่ ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล การรับรู้ภาระการดูแล ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่รับบทบาทหลักในการเลี้ยงดูหลาน

1. ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล

เป็นความรู้สึก หรือการรับรู้เกี่ยวกับความเดือดร้อน ความยากลำบากอันเป็นผลกระทบที่เกิดจากการเป็นผู้ดูแลส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลภาระได้แก่ ภาระ (Burden) ภาระของผู้ดูแล (Caregiver burden) และ ความรู้สึกเป็นภาระที่ต้องเป็นผู้ดูแลในการให้การดูแล (Caregiving burden) นี้ Given et al. (1992) กล่าวถึงความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลว่า หมายถึงผลกระทบที่ ผู้ดูแล ได้รับจากการดูแล ทั้งด้านบวกและลบ ซึ่งสามารถวัดได้จากผลกระทบในด้าน ผลกระทบต่อการเงิน ผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน และผลกระทบต่อสุขภาพ ผลลัพธ์ของการดูแลที่เกิดจากการเปลี่ยนบทบาท และความรับผิดชอบของผู้ดูแลในครอบครัว คือ ภาระของผู้ดูแล ทำให้เกิดผลกระทบตามมาในระหว่างการให้การดูแลด้วย โดยได้สร้างกรอบแนวคิด ของความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลออกมา 2 ด้าน คือ ด้านผลกระทบต่อผู้ดูแลและสัมพันธภาพในครอบครัว และด้านผลกระทบต่อกิจกรรมการดูแล (Poulshock & Deiming, 1984) ภาระเป็นการตอบสนองของสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดของผู้ดูแลและเป็นผลให้สุขภาพกาย สุขภาพจิตของผู้ดูแล และหน้าที่ของระบบต่าง ๆ เสื่อมลง (Bull, 1990) เป็นการรับรู้ของบุคคลที่เป็นผู้ดูแล ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลบุคคลที่ต้องการการพึ่งพา และความยากลำบากที่เกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการดูแล (Obert, 1991)

การรับรู้ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลเกิดขึ้น เมื่อบุคคลประเมินนั้นประเมินตนเองว่าศักยภาพของตนที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะจัดการกับภาระงานที่ต้องรับผิดชอบได้ จึงทำให้บุคคลต้องใช้ความพยายามที่จะจัดการกับภาระนั้นมากขึ้น ปฏิบัติกิจกรรมการดูแลด้วยความยากลำบากมากขึ้นทำให้บุคคลรับรู้ถึงความเป็นภาระอยู่ในระดับสูง แต่ถ้าหากผู้ดูแลประเมินตนเองว่ามีศักยภาพ

ในการดูแลมาก ผู้ดูแลก็จะรู้สึกว่าเป็นภาระในการดูแลต่ำ สามารถที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรับภาระในการบทบาทเป็นผู้ดูแลได้อย่างดี (Obert, 1991)

โดยสรุปในการศึกษาครั้งนี้ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล (Caregiver burden) หมายถึง ความรู้สึกหรือการรับรู้ของย่า/ ยาย ในการที่ต้องรับภาระเป็นผู้ดูแลหลักหลานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน และความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพย่า/ ยายที่ประเมินว่าตนเองแล้วว่ามีความสามารถในการดูแลสูง หรือแหล่งสนับสนุนด้านต่าง ๆ เพียงพอก็จะรู้สึกว่าตนเองมีความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านต่าง ๆ น้อย หรือไม่รู้สึกว่าตนเป็นภาระในการดูแล ขณะเดียวกันย่า/ ยายที่ประเมินว่าตนเองมีความสามารถในการดูแลต่ำหรือแหล่งสนับสนุนไม่มากพอกับความต้องการ หรือรับรู้ว่าการดูแลหลักหลานเป็นงานยากลำบากก็จะรู้สึกว่าตนเองมีความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านต่าง ๆ สูง จนอาจนำไปสู่ปัญหาความเครียดหรือซึมเศร้าในย่า/ ยายที่เป็นผู้ดูแลหลักหลานได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าปู่ย่า/ ตายาย เมื่อต้องมารับบทบาทหลักในการดูแลหลานนั้น มักส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและอาจเกิดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลหลักหลานได้ จากการศึกษาที่ผ่านมาในประเด็นความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลในปู่ย่า/ ตายายที่ดูแลหลานเท่านั้น ในประเทศไทยดังที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม ไม่พบว่า การศึกษาความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลหลานโดยตรงในย่า/ ยายมาก่อนดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดให้ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลเป็นตัวแปรหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ว่ามีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกหรือไม่

1.1 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน

ผลกระทบต่อด้านการเงิน หมายถึง ภาระค่าใช้จ่ายของ ย่า/ ยาย ที่ใช้ในการดูแลหลาน และใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเอง

การศึกษาในต่างประเทศความเครียดของย่า/ ยายที่อาศัยอยู่กับหลานมีแนวโน้มทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้นจึงได้มีการศึกษาย่า/ ยาย 240 คนที่เป็นผู้ดูแลหลักหลาน พบว่า ย่า/ ยายที่ไม่ร่ำรวยมีภาวะซึมเศร้า และความกดดันภายในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ย่า/ ยายที่มีความร่ำรวยมีภาวะซึมเศร้า และความกดดันภายในครอบครัวลดลง (Musil et al., 2013)

จากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) ปู่ย่า/ ตายาย เป็นผู้ดูแลหลักในการเลี้ยงหลาน มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้านค่าเสื้อผ้า ค่าเดินทางไปยังโรงพยาบาลหรือโรงเรียน ($p < .05$) ในผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานส่วนใหญ่ มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูหลาน โดยให้เหตุผลว่าหลานที่ตนเองเลี้ยงดู อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต รับประทานอาหาร และดื่มนมเก่ง (สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ, 2553) รวมทั้งผลการศึกษาที่พบว่าปู่ย่าตายายส่วนใหญ่ที่เลี้ยงดูหลาน

ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย (ศุกรี ศิริบุรณ, 2542) ดังนั้นความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบด้านการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

1.2 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน

ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน หมายถึง การทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายในการเลี้ยงดูหลานมีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันของย่า/ ยาย

เมื่อยายต้องเข้ามารับบทบาทแม่ทำให้มีผลกระทบต่อแบบแผนการใช้ชีวิตของย่า/ ยาย ในแง่มุมสำคัญ 3 ประการ คือผลกระทบในด้าน การทำงาน ด้านภารกิจการเลี้ยงดูและผลกระทบในด้านค่าใช้จ่าย ทำให้ย่า/ ยายต้องปรับแผนพฤติกรรม ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูในลักษณะต่าง ๆ (ชนินทร จารุจันทร์, 2541)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการทำบทบาทของย่า/ ยายมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของย่า/ ยายในทางลบ ได้แก่มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต และกิจวัตรประจำวันเป็นอย่างมาก ทำให้มีความเป็นส่วนตัวลดน้อยลง มีเวลาในการทำภารกิจต่าง ๆ ลดลง ร่างกายเหนื่อยล้ามากขึ้น และมีสัมพันธภาพกับเพื่อน ๆ ลดลง จากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 100 รายเรื่องความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอาการซึมเศร้าในปู่ตายายที่ดูแลหลานในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .299, p < .001$) ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบด้านกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกหรือไม่

1.3 ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ

ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ หมายถึง ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานมีปัญหาต่อภาวะสุขภาพของย่ายายหรือไม่ หรือย่า/ ยายมีโรคเรื้อรัง และโรคประจำตัวหรือไม่

ในการให้การดูแลบุคคลที่ต้องการการพึ่งพาตั้งแต่เด็กในวัยขวบปีแรกนั้นสุขภาพของผู้ดูแลหลักเป็นผลกระทบที่ต้องศึกษาเป็นอย่างมากปู่ย่า/ ตายาย ส่วนใหญ่มักอยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนปลายจนถึงวัยสูงอายุ ด้วยอายุที่มากขึ้น ประกอบกับความเหนื่อยล้าในการที่ต้องรับภาระในการดูแลหลานทำให้ปู่ย่า/ ตายายอาจมีปัญหาสุขภาพได้

จากการทบทวนวรรณกรรมศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ จากการศึกษาของ Carr (2007) ย่า/ ยายที่ทำหน้าที่หลักในการดูแลหลานจำนวน 104 คนมีปัญหาด้าน สุขภาพกายถึง

ร้อยละ 45 เนื่องจากการดูแลหลักหลานจึงมักปล่อยให้ตนเองมีปัญหาคความเจ็บป่วยเรื้อรัง จากการศึกษาของ Musil (1998) ในปู่ย่าตายายชาวละติน พบว่าปู่ย่าตายายที่ต้องเลี้ยงดู หลานมี ภาวะสุขภาพอยู่ในระดับต่ำถึงร้อยละ 70 มักมีปัญหาโรคเรื้อรังมากขึ้น เช่น ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน และผลการศึกษาของ Francine, Carol, Carolyn, and Samuel (2008) ในประเทศ แอฟริกา การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องแง่ดีและแง่ร้ายที่เป็นปัจจัยทำนายสุขภาพทางกาย และทางจิตของย่า/ ยายในกลุ่มของย่า/ ยายที่อยู่ในวัยกลางคน และวัยสูงอายุที่เลี้ยงดูหลักหลานใน สหรัฐอเมริกา จำนวน 67 รายสามารถทำนายได้ว่าสุขภาพทางกาย และทางจิตมีผลต่อความเครียด ของย่า/ ยายที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน และผลการศึกษาของ Hughes, Waite, LaPierre, & Luo (2007) พบว่า การเลี้ยงดูหลานส่งผลให้ปู่ย่า/ ตายายมีการดำเนินชีวิตที่กระฉับกระเฉง รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะมากขึ้นหรือลดการสูบบุหรี่ และบางรายรู้สึกว่าการเลี้ยงหลานทำให้ตนเองมีสุขภาพดี และกระฉับกระเฉงขึ้น

สำหรับในประเทศไทยของ สุกรี ศิริบุญรม (2542) ได้ศึกษา สุขภาพจิตของปู่ย่า/ ตายาย ที่เป็นผู้ดูแลหลักของเด็ก อายุ 0-5 ปี ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน มีภาวะสุขภาพกายไม่ดี ร้อยละ 20.3 ส่วนการศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2553) ศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานในเขตภาคเหนือ มีภาวะสุขภาพกายอยู่ในระดับดีและปานกลางเท่ากัน คือ ร้อยละ 56.2 และจากการศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2553) พบว่า ร้อยละ 73.8 ของกลุ่มตัวอย่างย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน ในเขตชนบทของประเทศไทยมีปัญหาด้านสุขภาพ จากการศึกษาของ กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2558) ผลการศึกษาพบว่า ปู่ย่า/ ตายายส่วนใหญ่รู้สึกยินดี และเต็มใจที่มี โอกาสได้รับบทบาทเป็นปู่ย่าตายายที่ดูแลหลาน แต่ในขณะที่เดียวกันบางคนก็รู้สึกว่าการดูแลหลาน เป็นภาระด้วยส่งผลให้มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจของผู้เป็น ปู่ย่า/ ตายาย และจากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า ความรู้สึกเป็นภาระ ในการดูแลด้านผลกระทบต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับภาวะซึมเศร้าใน ปู่ย่า/ ตายาย ที่ดูแลหลานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .352, p < .001$)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาว่า ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบต่อสุขภาพมี ความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก หรือไม่

2. ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท

ผู้ดูแลนักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของความรู้สึกมีคุณค่าของตนเอง ไว้แตกต่างกันไปได้แก่

Maslow (1970) กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองคือการประเมินคุณค่าของตนเอง จากการยอมรับนับถือตนเอง และการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ 1) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองที่เกิดจากการยอมรับตนเอง คือ ความต้องการที่จะให้ตนเองมีความเข้มแข็ง ความสำเร็จ มีความสามารถเพียงพอในการทำสิ่งต่าง ๆ มีความเชื่อมั่น และมีอิสระ 2) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองที่เกิดจากการได้รับการยอมรับ ความสนใจ ตนมีความสำคัญต่อผู้อื่น ได้แก่ ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ตำแหน่ง ความรุ่งเรือง มีอำนาจเหนือผู้อื่น นอกจากนี้ Rosenberg (1979) กล่าวว่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกยอมรับนับถือในตนเอง และคิดว่าตนเองมีค่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด หรือผู้ที่เราเห็นว่าสำคัญ มองเรา เป็นการประเมินตนเองในทางบวกหรือลบ และ Coopersmith (1981) กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง คือ ขอบเขตที่บุคคลมีความ เชื่อเกี่ยวกับความสามารถ ของตนเองว่ามีความสำคัญและมีคุณค่า เป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตน ตามความรู้สึกหรือเจตคติ ที่มีต่อตนเองเป็นพื้นฐาน โดยรวม โดยแสดงถึงทัศนคติของการยอมรับหรือไม่ยอมรับ

จากการทบทวนวรรณกรรมการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาเรื่องของ สุขภาพกาย และความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองของ ย่า/ ยาย ที่เลี้ยงหลานในเขตชนบทของประเทศไทยมียายที่มีความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในระดับสูงประมาณ ร้อยละ 44.5 ในระดับต่ำ ร้อยละ 28.8 และในระดับกลาง ร้อยละ 26.7 (สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ, 2553) มีผลในทางลบกับ ความเครียดของย่า/ ยายในการเลี้ยงดูหลาน

จากความหมายในแง่ต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมาข้างต้น สรุปความหมายของความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองของผู้ดูแล หมายถึง ความรู้สึกและทัศนคติที่ดี ยอมรับเคารพนับถือที่ปู่ย่า/ ตายาย มีต่อตนเอง เชื่อว่าตนเองมีความสำคัญ มีคุณค่าในตนเองและเห็นว่าตนเองทัดเทียมผู้อื่น ดังนั้น ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำ บทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

3. การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว

การสนับสนุนทางสังคม จากครอบครัว หมายถึง ย่า/ ยาย ที่ทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดู หลานได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือสนับสนุนต่าง ๆ จากสมาชิกในครอบครัวนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีผลต่อการปรับตัว (Coping) ของปู่ย่า/ ตายายเมื่อต้องเผชิญความเครียดจากการรับบทบาท ในการเลี้ยงดูหลาน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของ ปู่ย่าตายายมีรายงานการศึกษาที่พบว่า การศึกษาของ Musil (1998) ที่พบว่า ย่า/ ยายที่ได้รับการ สนับสนุนด้านจิตใจนั้นแม้ว่าจะไม่ได้รับการสนับสนุนด้านวัตถุหรือสิ่งของก็ตามก็ส่งผลให้

ความระดับความซึมเศร้าลดลงได้ Musil et al. (2011) ได้ศึกษาผลของ การสนับสนุนทางสังคมใน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในชีวิตครอบครัวและความตึงเครียดใน ครอบครัวกับระดับ อาการซึมเศร้าของย่า/ ยายชาวโอไฮโอที่ดูแลหลาน 468 คน พบว่า ในย่า/ ยายที่เป็น ผู้ดูแลหลัก (Primary caregiver) ระดับความตึงเครียดในครอบครัวมากทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า แต่เมื่อเพิ่ม การสนับสนุนทางสังคมพบว่า ระดับความตึงเครียดในครอบครัวลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อลดระดับของการสนับสนุนทางสังคมทำให้เกิดระดับอาการซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้น การสนับสนุนด้านวัตถุสิ่งของน้อยร่วมกับภาวะความเครียดในชีวิตครอบครัวมากทำให้เกิดอาการ ซึมเศร้าสูง การสนับสนุนด้านจิตใจน้อย ร่วมกับความตึงเครียดในครอบครัวมากทำให้เกิดอาการ ซึมเศร้าสูงเช่นกัน และจากการศึกษาของ Sands and Goldberg-Glen (2000) พบว่า ย่า/ ยายที่ขาด การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวก่อให้เกิดความเครียดในการเลี้ยงดูหลาน

ในประเทศไทยจากการศึกษาของ Srinon (2015) ยายที่เลี้ยงดูหลานของลูกสาววัยรุ่น จำนวน 440 คน มีการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ช่วยลดความเครียดใน ย่า/ ยายมีการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวคะแนนอยู่ในระดับ $M = 9.73$, $SD = 3.15$ และจาก การศึกษาของ จริยญา โคตรชนะ (2553) ย่า/ ยาย จำนวน 60 คน ในอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย พบว่า ย่า/ ยายที่ได้รับกลุ่มสนับสนุนทางสังคม มีค่าคะแนนศักยภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพิ่มมาก และระดับความเครียดลดลง ($p < .05$)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาตัวแปรการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมี ความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยชวบปีแรก สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียด ในการเลี้ยงดูหลานของย่า/ ยายในงานวิจัยที่จะศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ปัจจัยความรู้สึกเป็นภาระ ในการดูแล แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระ ในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ ความรู้สึกมีคุณค่าต่อ ตนเองในการทำบทบาท และการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงความสัมพันธ์ (Correlation research design) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยาย ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยาย ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้คือ ย่า/ยายที่ทำบทบาทหลักแทนพ่อ/แม่ ในการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ ย่า/ยายที่ทำบทบาทแม่ในการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกใน จังหวัดสกลนคร, จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้คือ ทำบทบาทเลี้ยงดูหลักแทนพ่อ/แม่ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งรับผิดชอบหน้าที่นี้อย่างน้อย 1 เดือนขึ้นไป และสามารถสื่อสาร และพูด ฟัง ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน

คุณสมบัติหลานที่เลี้ยงดู

1. เป็นเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 1-12 เดือน
2. ไม่มีโรคหรือความพิการแต่กำเนิด
3. ไม่มีพัฒนาการที่ผิดปกติ

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Thorndike (1978) ดังนี้

$$\text{สูตรของ Thorndike } n \geq 10(k) + 50$$

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

k คือ จำนวนตัวแปรต้น

จำนวนตัวแปรต้นที่จะศึกษามีจำนวน 5 ตัวแปร แทนค่าตามสูตร ดังนี้

$$n \geq 10(5) + 50$$

$$n \geq 100$$

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 ราย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 100 ราย

การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เลือกจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจาก 20 จังหวัดซึ่งแบ่ง 3 เขตตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง โดยสุ่มเลือกเขตละ 1 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนสุ่มได้จังหวัดสกลนคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางสุ่มได้จังหวัดร้อยเอ็ด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างสุ่มได้จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มอำเภอจากจังหวัดที่สุ่มได้จังหวัดละ 1 อำเภอ สุ่มได้อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอสว่างวีระวงศ์ ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มตำบลจากอำเภอที่เลือกสุ่มได้อำเภอละ 1 ตำบล สุ่มได้ ตำบลสว่างแดนดิน ตำบลหนองแคน และตำบลสว่าง เมื่อสุ่มได้ตำบลแล้วผู้วิจัยจัดทำบัญชีรายชื่อย่า/ยาย ทุกคนที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดของแต่ละตำบล โดยประสานงานขอข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพของแต่ละตำบลทั้ง 3 แห่ง หลังจากนั้นสุ่มตัวโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย และจำนวนแต่ละตำบลตามสัดส่วน รวมได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การได้มาของกลุ่มตัวอย่าง

จังหวัด	อำเภอ	ตำบลจำนวนย่า/ ยาย ที่มี คุณสมบัติตามกำหนด	ประชากร กลุ่มตัวอย่าง
สกลนคร	สว่างแดนดิน	สว่างแดนดิน 37 คน	33 คน
ร้อยเอ็ด	ปทุมรัตน์	หนองแคน 35 คน	33 คน
อุบลราชธานี	สว่าง	สว่างวีระวงศ์ 41	34 คน
รวม		113 คน	100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสอบถาม 5 ส่วนดังมีรายละเอียด ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จำนวน 10 ข้อคำถาม เกี่ยวกับ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ความเพียงพอของรายได้ โรคประจำตัว งานที่ทำนอกเหนือจากการเลี้ยงหลาน อาศัยอยู่กับสมาชิกครอบครัวคนใดบ้าง สาเหตุที่ต้องเลี้ยงดูหลานแทนพ่อ/ แม่สาเหตุที่พ่อ/ แม่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกของตนได้ และข้อมูลทั่วไปของหลานที่เลี้ยงดู ประกอบด้วย 1 ข้อคำถาม เกี่ยวกับเพศ อายุ ปัญหาสุขภาพ และพัฒนาการของหลาน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน เป็นแบบสอบถามที่ Srinon (2015) ปรับปรุงมาจากแบบประเมิน The Parenting Stress Index (PSI)/ short form, a 36-item instrument ของ Abidin (1995) สร้างขึ้นจากการประเมินความเครียดในการทำบทบาทแม่ที่เลี้ยงดูบุตรได้ตั้งแต่อายุ 1 เดือน-12 ปี ปรับปรุงมาใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นย่า/ ยาย (Emick & Hayslip, 1999; Whitely, Kelley, & Lamis, 2016; Musil, 1998) ฉบับภาษาไทยของ สุภาณี ไกรกุล (2552) ได้แบ่งความเครียดออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ความเครียดของย่า/ ยายในการทำบทบาทแม่ที่เป็นผู้เลี้ยงหลาน ด้านที่ 2 ความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับหลาน และด้านที่ 3 ความเครียดจากการเป็นเด็กเลี้ยงยากของหลาน ซึ่งแบบสอบถามความเครียดในการเลี้ยงดูหลานที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 36 ข้อ

วิธีการให้คะแนน ข้อคำถามที่ 1-33 ลักษณะคำตอบเป็นแบบการประมาณค่า Likert scale โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4 หมายถึง	เห็นด้วย
3 หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2 หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1 หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ข้อคำถามข้อที่ 34-36 ลักษณะคำตอบเป็นแบบปรนัยมี 5 ตัวเลือก ตั้งแต่ ก ถึง จ และมีระดับคะแนนจาก 1-5 คะแนน คะแนนรวม 36 ข้อ อยู่ที่ 36-180 คะแนน

การแบ่งระดับคะแนนความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน แบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับความเครียดปกติ	36-90	คะแนน
2. ระดับความเครียดสูง	91-180	คะแนน

ด้านที่ 1 ความเครียดของย่ายายในการทำบทบาทหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลาน จำนวน 12 ข้อ

(1-12)

การแบ่งระดับคะแนนความเครียด แบ่งเป็น 2 ระดับดังนี้

1. ระดับความเครียดปกติ 12-33 คะแนน
2. ระดับความเครียดสูง 34-60 คะแนน

ด้านที่ 2 ความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับหลาน จำนวน 12 ข้อ (13-23 และ 34)

การแบ่งระดับคะแนนความเครียด แบ่งเป็น 2 ระดับดังนี้

1. ระดับความเครียดปกติ 12-27 คะแนน
2. ระดับความเครียดสูง 28-60 คะแนน

ด้านที่ 3 ความเครียดจากการเป็นเด็กเลี้ยงยากของหลาน จำนวน 12 ข้อ (24-33 และ 35-36)

การแบ่งระดับคะแนนความเครียด แบ่งเป็น 2 ระดับดังนี้

1. ระดับความเครียดปกติ 12-33 คะแนน
2. ระดับความเครียดสูง 34-60 คะแนน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัย

นำมาจากแบบประเมินการตอบสนองของผู้ดูแลหลัก (Caregiver Reaction Assessment: CRA) ตามแนวคิดของ Given et al. (1992) พัฒนาโดย Given et al. (1992) ด้านความรู้สึกเป็นภาระจากการดูแลด้านต่าง ๆ ต่อผู้ดูแล ที่ปรับปรุงเป็นภาษาไทยโดย สุกรี ศิริบูรณ์ (2542) มาใช้ประเมินความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลของปู่ย่า/ ตายายที่เป็นผู้ดูแลหลักของเด็ก อายุ 0-5 ปี มีข้อคำถามทั้งหมด 11 ข้อ ประกอบด้วยความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล 3 ด้าน ดังนี้

1. ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน มี 3 ข้อ คำถาม คือข้อคำถามที่ 1, 2 และ 3
2. ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน มี 3 ข้อ คำถาม คือข้อคำถามที่ 4, 5 และ 6
3. ความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพ มี 5 ข้อ คำถาม คือข้อคำถามที่ 7, 8, 9, 10 และ 11

วิธีการให้คะแนน ลักษณะคำตอบเป็นแบบการประมาณค่า Likert scale โดยมีเกณฑ์

5 หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4 หมายถึง	เห็นด้วย
3 หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2 หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1 หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การคิดคะแนน คิดจากคะแนนรวมของทุกข้อในแต่ละด้าน คะแนนในแต่ละด้านสูง หมายถึงความรู้สึกรู้สึกมีภาระในด้านนั้นสูง

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยนำมาจากแบบประเมินการตอบสนองของผู้ดูแลหลัก (Caregiver Reaction Assessment [CRA]) ตามแนวคิดของ Given et al. (1992) พัฒนาโดย Given et al. (1992) ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองของผู้ดูแล ที่ปรับปรุงเป็นภาษาไทยโดย สุกรี ศิริบูรณ์ (2542) มาใช้ประเมินความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการดูแลของปู่ย่า/ ตายาย ที่เป็นผู้ดูแลหลักของเด็ก อายุ 0-5 ปี ประกอบด้วย 6 ข้อคำถาม คือข้อที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6

วิธีการให้คะแนน ลักษณะคำตอบเป็นแบบการประมาณค่า Likert scale โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4 หมายถึง	เห็นด้วย
3 หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2 หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1 หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การคิดคะแนน คิดจากคะแนนรวมของข้อคำถามทุกข้อคะแนนสูงหมายถึงความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกสูง

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว นำมาจากแบบวัดแรงสนับสนุนทางสังคมฉบับภาษาไทย ของ Srinon (2015) ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม

วิธีการให้คะแนน ลักษณะคำตอบเป็นแบบการประมาณค่าแบบ Rating scale โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง	ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุด
4 หมายถึง	ได้รับความช่วยเหลือค่อนข้างมาก
3 หมายถึง	ได้รับความช่วยเหลือปานกลาง
2 หมายถึง	ได้รับความช่วยเหลือเล็กน้อย
1 หมายถึง	ไม่ได้รับความช่วยเหลือเลย

การคิดคะแนน คิดจากคะแนนรวมของทุกข้อคำถามคะแนนรวมสูง หมายถึง การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวสูง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท และความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลในด้านต่าง ๆ คือ การเงิน กิจวัตรประจำวัน และด้านสุขภาพ ซึ่งนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ผ่านการทดสอบความตรงตามเนื้อหามาแล้ว ซึ่งผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามมาใช้โดยไม่ดัดแปลงใด ๆ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาอีก

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการศึกษาครั้งนี้แบบสอบถามของผู้วิจัยครั้งก่อนดังแสดงในตาราง และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำไป Try-out ในกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย โดยมีค่าความเชื่อมั่น ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

แบบสอบถาม	ค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามจากผู้วิจัยครั้งก่อน	ค่าความเชื่อมั่น ในการวิจัยครั้งนี้
แบบสอบถามความเครียดในการทำ บทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลาน	.91	.94
แบบสอบถามความรู้สึกเป็นภาระ ในการดูแลด้านการเงิน	.81	.70
แบบสอบถามความรู้สึกเป็นภาระ ในการดูแลด้านสุขภาพ	.80	.74
แบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าต่อ ตนเองในการทำบทบาท	.90	.94
แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม จากครอบครัว	.85	.88

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (รหัส 05-01-2560) หลังจากกลุ่มตัวอย่างตกลงเข้าร่วมการวิจัยผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ในหนังสือแสดงเจตนายินยอม ชื่อของกลุ่มตัวอย่างจะไม่มีระบุไว้ในแบบสอบถาม เพื่อปกป้อง

สิทธิ์ในด้านความเป็นส่วนตัว กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ที่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัย โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลต่าง ๆ ในงานวิจัยจะถูกเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ที่มีการป้องกันด้วยการรหัสไว้ ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัยสู่สาธารณชน ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะนำเสนอในภาพรวม และนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษาเท่านั้นรวมทั้งจะมีการทำลายแบบสอบถามหลังจากที่เผยแพร่การวิจัยเรียบร้อยแล้ว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย และผู้ช่วยดำเนินการเก็บข้อมูลในการเก็บข้อมูลวิจัย โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เมื่อโครงร่างวิทยานิพนธ์ และเครื่องมือผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้วิจัยขอหนังสือขออนุญาตดำเนินการวิจัยจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลหนองแคน อำเภอกุดรัง จังหวัดร้อยเอ็ด และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล
2. เมื่อได้รับการอนุมัติจากผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลทั้ง 3 แห่งแล้ว ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ลักษณะของการวิจัย และจัดทำบัญชีรายชื่อของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นยา/ ยาที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด และคัดเลือกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้ เพื่อเป็นผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลวิจัย
3. ผู้วิจัยแนะนำตนเองเชิญ อสม. ของทุกตำบล ซึ่งเป็นผู้ช่วยวิจัย เข้ารับการจัดอบรมจาก ผู้วิจัย ใช้ระยะเวลา 2 ชั่วโมง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยพร้อมรายละเอียดในการพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูล และรายละเอียดของแบบสอบถามแจ้งให้ผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัยทราบและเข้าใจ
4. ผู้วิจัยมอบหมายให้ผู้ช่วยวิจัยเก็บข้อมูล และส่งกลับคืนให้ผู้วิจัยเพื่อผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ออกไปวิเคราะห์ทางสถิติต่อไปไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติเป็นขั้นตอนต่อไป

วิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลได้ครบสมบูรณ์ตามที่กำหนดผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป กำหนดค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลาน และความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านกิจวัตรประจำวัน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านสุขภาพ ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการบทบาทการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว วิเคราะห์โดยนำมาแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด

2. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลกิจวัตรประจำวัน และความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อสุขภาพ ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน วิชชวปีแรกนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยวิธีสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product moment correlation coefficients: r)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อการเงิน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อสุขภาพ ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท การขาดการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย และข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดูเป็นหลัก

ส่วนที่ 2 ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย และข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดูเป็นหลัก

การศึกษารุ่นนี้ทำการศึกษาในย่า/ ยายที่ทำบทบาทแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก จำนวน 100 คน จากกลุ่มตัวอย่างในภาคอีสาน 3 เขต คือจากภาคอีสานตอนบน ได้แก่ จังหวัด สกลนคร จำนวน 33 คน (ร้อยละ 33.00) ภาคอีสานตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 33 คน (ร้อยละ 33.00) ภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 34.00) และจากการศึกษาพบว่า ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแทนแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกมีอายุต่ำสุด 38 ปี อายุสูงสุด 77 ปี มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 54.31 ปี ($SD = 8.26$) ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วง 46-59 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.00 ส่วนมากมีสถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 84.00 การศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 75.00 แหล่งที่มาของรายได้มาจากหารายได้ด้วยตนเอง ร่วมกับสามี และพ่อแม่ของหลานที่เลี้ยงมากที่สุด ร้อยละ 43.00 รายได้ต่อเดือนต่ำสุด 1,600 บาท สูงสุด 30,000 บาท รายได้เฉลี่ย 6,678 บาท ($SD = 4321.14$) โดยส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท ร้อยละ 58.00 ราย รายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ร้อยละ 59.00 ย่า/ ยายส่วนมากไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 82.00 และโรคประจำตัวที่พบ คือ โรคเบาหวาน ร้อยละ 5.00 โรคเบาหวานร่วมกับโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 4.00 งานที่ย่า/ ยายต้องทำนอกเหนือจากการเลี้ยงหลานส่วนใหญ่ คือ

ทำงานบ้านร่วมกับทำการเกษตร ร้อยละ 41.00 รองลงมา คือ ทำงานบ้าน ร้อยละ 34.00 สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบด้วยสามี บุตร(ที่ไม่ใช่พ่อ/แม่ของหลานที่เลี้ยง) และหลานที่เลี้ยง ร้อยละ 39.00 สาเหตุที่ต้องทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงหลานส่วนมากจากการที่พ่อ/แม่ของหลานไปทำงาน และไปอาศัยอยู่ต่างถิ่นร้อยละ 80.00 จำนวนหลานที่ต้องดูแลหลักแทนพ่อแม่ส่วนใหญ่คือ 1 คน ร้อยละ 99 ส่วนอีก 1 คนที่ต้องดูแลหลานเป็นหลักแทนพ่อ/แม่ ถึง 2 คน เนื่องจากหลานเป็นฝาแฝด

ข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดู พบว่าส่วนใหญ่หลานอายุ มากกว่า 6 เดือน ร้อยละ 76.00 คิด ค่าเฉลี่ยของอายุหลาน 8.40 เดือน ($SD = 3.35$) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย และข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดู ($n = 100$)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุของย่า/ ยาย (ปี)		
38-45	16	16.00
46-59	57	57.00
60-77	27	27.00
$M = 54.31, SD = 8.26, Max = 77, Min = 38$		
สถานภาพสมรส		
คู่	84	84.00
หม้าย	12	12.00
หย่า	4	4.00
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	8	8.00
ประถมศึกษา	75	75.00
มัธยมศึกษา	16	16.00
ปวช./ ปวส.	1	1.00
แหล่งที่มาของรายได้		
สามี	2	2.00
พ่อ/แม่ ของหลานที่เลี้ยง	3	3.00
หารายได้เอง และสามี	1	1.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หารายได้เอง + สามี + พ่อ/ แม่ หลานที่เลี้ยง	43	43.00
หารายได้เอง + พ่อแม่หลานที่เลี้ยง	4	4.00
สามี + พ่อแม่หลานที่เลี้ยง	19	19.00
เบี้ยยังชีพคนชรา + สามี + พ่อแม่หลานที่เลี้ยง	15	15.00
เบี้ยยังชีพคนชรา + พ่อแม่หลานที่เลี้ยง	7	7.00
หารายได้เอง + เบี้ยยังชีพคนชรา + สามี + พ่อแม่ หลานที่เลี้ยง	2	2.00
หารายได้เอง + เบี้ยยังชีพคนชรา + ญาติพี่น้อง	1	1.00
เบี้ยยังชีพคนชรา + พี่น้อง + ลูกคนอื่น ๆ	3	3.00
รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 5,000 บาท	30	30.00
5,000-10,000 บาท	58	58.00
มากกว่า 10,000 บาท	12	12.00
$M = 6,678.00, SD = 4321.14, Max = 30,000, Min = 1,600$		
ความเพียงพอของรายได้ต่อการดำรงชีวิต		
เพียงพอ	59	59.00
ไม่เพียงพอ	41	41.00
โรคประจำตัว		
ไม่มีโรคประจำตัว	82	82.00
มีโรคประจำตัว	18	18.00
โรคเบาหวาน	5	5.00
โรคความดันโลหิตสูง	4	4.00
โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด	1	1.00
โรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ	1	1.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีโรคประจำตัว (ต่อ)		
โรคหอบหืด	1	1.00
โรคกระเพาะอาหาร	1	1.00
โรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง	4	4.00
โรคเบาหวานและไตวาย		
งานที่ทำนอกเหนือจากการเลี้ยงหลาน		
ไม่ได้ทำ	13	15.00
ทำงานบ้าน	34	34.00
ทำงานบ้าน และการเกษตร	41	41.00
การเกษตร	3	3.00
ทำงานบ้าน และค้าขาย	7	7.00
ทำงานบ้าน และรับจ้างทั่วไป	2	2.00
สมาชิกในครอบครัว		
สามี + หลานที่เลี้ยง	24	24.00
บุตรคนอื่น ๆ และหลานที่เลี้ยง	12	12.00
สามี บุตรคนอื่น ๆ และหลานที่เลี้ยง	39	39.00
สามี บุตรคนอื่น ๆ ญาติพี่น้อง และหลานที่เลี้ยง	25	25.00
สาเหตุที่ต้องทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงหลาน		
พ่อแม่ไปทำงาน และไปอยู่ต่างถิ่น	80	80.00
พ่อแม่หย่าร้างกัน ดิฉุค เสียชีวิตและไปทำงาน	19	19.00
ต่างถิ่น		
พ่อแม่เสียชีวิตพร้อมกันจากอุบัติเหตุ	1	1.00
จำนวนหลานที่ต้องเลี้ยงดูเป็นหลัก		
จำนวน 1 คน	99	99.00
จำนวน 2 คน	1	1.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ข้อมูลของหลานที่ต้องเลี้ยงดู		
อายุของหลาน (เดือน)		
น้อยกว่า 6 เดือน	24	24.00
มากกว่า 6 เดือน	76	76.00
$M = 8.40, SD = 3.35, \text{Min} = 1.00, \text{Max} = 12.00$		
เพศหลาน		
เพศหญิง	57	57.00
เพศชาย	43	43.00

ส่วนที่ 2 ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

วัยขวบปีแรก

พบว่าระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 87.91 ($SD = 22.24$) ระดับความเครียดอยู่ในระดับสูง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าด้านที่ 1 ระดับความเครียดของย่า/ยายในการทำบทบาทแม่ที่เป็นผู้เลี้ยงหลานมีคะแนนเฉลี่ยที่ 31.80 ($SD = 9.40$) มีความเครียดในระดับสูง จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 47.00 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกันกับความเครียดระดับปกติ จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 53 ด้านที่ 2 ระดับความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับหลานมีคะแนนเฉลี่ยที่ 28.10 ($SD = 8.36$) มีความเครียดอยู่ในระดับสูง จำนวน 39 คน และด้านที่ 3 ระดับความเครียดจากการเป็นเด็กเลี้ยงยากของหลาน มีคะแนนเฉลี่ยที่ 28.01 ($SD = 8.36$) มีความเครียดอยู่ในระดับสูง จำนวน 24 คน ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก
ในภาพรวม และรายด้าน

ระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดู หลานในวัยขวบปีแรก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับความเครียดของย่า/ ยายในการเลี้ยงดูหลาน		
ระดับความเครียดปกติ (1-90 คะแนน)	64	64.00
ระดับความเครียดสูง (91-180 คะแนน)	36	36.00
$M = 87.91, SD = 22.24, \text{Min} = 39.00, \text{Max} = 168.00$		
ด้านที่ 1 ระดับความเครียดของย่า/ยายในการทำบทบาทแม่ที่เป็นผู้เลี้ยง		
ระดับปกติ (1-33 คะแนน)	53	53.00
ระดับสูง (34-60 คะแนน)	47	47.00
$M = 31.80, SD = 9.40, \text{Min} = 12.00, \text{Max} = 56.00$		
ด้านที่ 2 ระดับความเครียดต่อปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับหลาน		
ระดับปกติ (1-27 คะแนน)	61	61.00
ระดับสูง (28-60 คะแนน)	39	39.00
$M = 28.10, SD = 8.36, \text{Min} = 12.00, \text{Max} = 57.00$		
ด้านที่ 3 ระดับความเครียดจากการเป็นเด็กเลี้ยงยากของหลาน		
ระดับปกติ (1-33 คะแนน)	76	76.00
ระดับสูง (34-60 คะแนน)	24	24.00
$M = 28.10, SD = 8.36, \text{Min} = 13.00, \text{Max} = 55.00$		

** Dardas and Ahmad (2013)

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ปัจจัยความรู้สึกรับผิดชอบทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .249, p < .05$) พิสัยคะแนน = 11 ส่วนมากคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 8.34, SD = 2.59$) ปัจจัยความรู้สึกรับผิดชอบกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

($r = .306, p < .01$) พิสูจน์คะแนน = 12 ส่วนมากคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 9.53, SD = 2.87$) ปัจจัยความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .350, p < .01$) พิสูจน์คะแนน = 20 ส่วนมากคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 13.29, SD = 3.68$) ปัจจัยความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาทมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.266, p < .01$) พิสูจน์คะแนน = 23 ส่วนมากคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 23.56, SD = 4.74$) และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับปานกลางกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.314, p < .01$) พิสูจน์คะแนน = 20 ส่วนมากคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 19.49, SD = 3.64$) ดังแสดงในตารางที่ 5 และ 6

ตารางที่ 5 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ตัวแปรต้น	พิสัย คะแนน จากแบบสอบถาม	พิสัย คะแนน ของกลุ่มตัวอย่าง	<i>M</i>	<i>SD</i>
ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน	1-15	11	8.34	2.59
ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน	1-15	12	9.53	2.87
ความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพ	1-25	20	13.29	3.68
ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท	1-30	23	23.56	4.74
การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว	1-25	20	19.49	3.64

ตารางที่ 6 คะแนนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

ตัวแปรที่ศึกษา	ความเครียดของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลาน (<i>r</i>)
ความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน	.249*
ความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวัน	.306**
ความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพ	.350**
ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท	-.266**
การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว	-.314**

มีความสัมพันธ์ที่ระดับ ** $p < .01$ และ * $p < .05$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยหาความสัมพันธ์ (Correlation research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกในจังหวัดทางภาคอีสานซึ่งแบ่งออกเป็น 3 เขต คือ เลือกกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มหลายชั้นจากภาคอีสานตอนบน ได้แก่ จังหวัดสกลนคร จำนวน 33 คน (ร้อยละ 33) ภาคอีสานตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 33 คน (ร้อยละ 33) ภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 34) รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 คน เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2560 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยายและหลานที่เลี้ยง แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก แบบสอบถามความรู้สึกในการดูแลแบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท และแบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91, .81, .82, .80, .90 และ .77 ถึง .89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient: r)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยายและหลานที่เลี้ยง จากการศึกษพบว่า ย่า/ ยายที่ทำบทบาทแทนแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกมีอายุต่ำสุด 38 ปี อายุสูงสุด 77 ปี มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 54.31 ปี ($SD = 8.26$) ส่วนมากมีสถานภาพสมรสคู่ ร้อยละ 84 มีการศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 75 แหล่งที่มาของรายได้มาจากหารายได้ด้วยตนเอง ร่วมกับสามี และพ่อแม่ของหลานที่เลี้ยงมากที่สุด ค่าเฉลี่ยของรายได้ 6,678 บาท ($SD = 4321.14$) รายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ย่า/ ยาย ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 82 งานที่ย่า/ ยายต้องทำนอกเหนือจากการเลี้ยงหลาน ส่วนใหญ่ คือทำงานบ้านร่วมกับทำการเกษตร ร้อยละ 41 รองลงมา คือ ทำงานบ้าน ร้อยละ 34 สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบด้วยสามี บุตร(ที่ไม่ใช่พ่อ/ แม่ของหลานที่เลี้ยง) และหลานที่เลี้ยง ร้อยละ 39 สาเหตุที่ต้องทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงหลานส่วนมากจากการที่พ่อ/ แม่ของหลานไปทำงาน และไปอาศัยอยู่ต่างถิ่น ร้อยละ 80 จำนวนหลานที่ต้องดูแลหลักแทนพ่อแม่ส่วนใหญ่คือ

1 คน ร้อยละ 99 ส่วนอีก 1 คนที่ต้องดูแลหลานเป็นหลักแทนพ่อ/แม่ถึง 2 คน เนื่องจากหลานเป็น ผ่าแฝด อายุของหลานส่วนใหญ่ มากกว่า 6 เดือน ค่าเฉลี่ยของอายุหลาน 8.40 เดือน ($SD = 3.35$)

2. ระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ระดับของความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 87.91 ($SD = 22.24$) ระดับความเครียดอยู่ในระดับสูง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 36 จำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยที่ 31.80 ($SD = 9.40$) ความเครียดในระสูงมีค่าใกล้เคียงกับกับความเครียดระดับปกติ ด้านที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยที่ 28.10 ($SD = 8.36$) และด้านที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยที่ 28.01 ($SD = 8.36$)

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

3.1 ปัจจัยความรู้สึกรู้สึกเป็นภาระด้านการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .249, p < .05$) เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

3.2 ปัจจัยความรู้สึกรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .306, p < .01$) เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

3.3 ปัจจัยความรู้สึกรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .350, p < .01$) เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

3.4 ปัจจัยความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาทมีความสัมพันธ์ทางลบกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.266, p < .01$) เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

3.5 ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.314, p < .01$) เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

การอภิปรายผล

ผลการวิจัย ผู้วิจัยอภิปรายได้ดังนี้

1. ระดับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ค่าคะแนนเฉลี่ย 87.91 ($SD = 22.24$) ความเครียดอยู่ในระดับสูงร้อยละ 36 ($n = 36$) ซึ่งเมื่อจำแนก

ความเครียดเป็นรายได้ ทั้ง 3 ด้าน พบว่า มีความเครียดอยู่ในระดับปกติ ได้แก่ ด้านที่ 1 ค่าคะแนนเฉลี่ย 31.80 ($SD = 9.40$) ด้านที่ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ย 28.10 ($SD = 8.36$) และ ด้านที่ 3 ค่าคะแนนเฉลี่ย 28.01 ($SD = 8.36$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Srinon (2015) พบว่า ยา/ ยาที่ต้องทำทบทาแม่ในการเลี้ยงดูหลักหลานมีความเครียดในการทำทบทาอยู่ในระดับสูง ($M = 84.29, SD = 20.03$) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า ปู่ย่า/ ตายายที่เป็นผู้ดูแลหลักเลี้ยงดูหลานอายุ 0-5 ปีในจังหวัดเพชรบุรีมีความเครียดในการทำทบทาส่งผลให้มีภาวะซึมเศร้าถึงร้อยละ 33

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำทบทาแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

2.1 ปัจจัยความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำทบทาแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .249, p < .05$)

ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ทำให้ย่า/ ยายเกิดความเครียดในการทำทบทาได้ เนื่องจากพ่อ/ แม่ของหลานที่เลี้ยงดูส่งเงินค่าเลี้ยงดูมาให้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในต่างประเทศ ยา/ ยายที่มีความร่ำรวยมีภาวะซึมเศร้า และความกดดันภายในครอบครัวน้อยลง (Musil et al., 2013) ส่วนงานวิจัยที่เป็นความรู้สึกเป็นภาระด้านการเงิน ได้แก่ การศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2553) ผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูหลาน โดยให้เหตุผลว่าหลานที่ตนเองเลี้ยงดู อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต รับประทานอาหาร และค่านมแม่ และจากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) ปู่ย่าตายายเป็นผู้ดูแลหลักในการเลี้ยงหลาน มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้านค่าเสื้อผ้า ค่าเดินทางไปยังโรงพยาบาลหรือโรงเรียน ($p < .05$)

2.2 ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นภาระด้านกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำทบทาแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .306, p < .01$)

อธิบายได้ว่า การรับทบทาเป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน เป็นการเพิ่มกิจวัตรประจำวันให้ย่า/ ยายมากขึ้น เนื่องจากการเลี้ยงดูหลานนั้นเป็นภาระที่เพิ่มขึ้นจากกิจวัตรประจำวันที่ต้องรับผิดชอบในแต่ละวัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Lever & Wilson (2005) การทำทบทาของย่า/ ยายมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของย่า/ ยาย ในทางลบ ได้แก่มีการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิต และกิจวัตรประจำวันเป็นอย่างมาก ทำให้มีความเป็นส่วนตัวลดน้อยลง มีเวลาในการทำภารกิจต่าง ๆ ลดลง ร่างกายเหนื่อยล้ามากขึ้น และมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ๆ ลดลง และจากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 100 รายเรื่องความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอาการซึมเศร้าในปู่ย่าตายายที่ดูแลหลานในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .299, p < .001$)

2.3 ปัจจัยด้านความรู้สึกเป็นภาระด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยาย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .350, p < .01$) เนื่องจากย่า/ ยายส่วนใหญ่มีความรักและเอาใจใส่หลานที่ตนเองเลี้ยงดูหลักเป็นอย่างมาก จึงอาจทำให้ละเลยการดูแลสุขภาพของตนเองไป และเนื่องจากอายุของย่า/ ยาย ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่วัยกลางคนจนถึงวัยสูงอายุ การเลี้ยงดูหลานในวัยขวบปีแรกนี้ซึ่งเป็นเด็กในวัยที่ต้องการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้มีเวลาพักผ่อนน้อยลงทำให้ร่างกายอ่อนล้าส่งผลต่อสุขภาพของย่า/ ยายได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Carr (2007) ย่า/ ยายที่ทำหน้าที่หลักในการดูแลหลานจำนวน 104 คนมีปัญหาด้าน สุขภาพกายถึงร้อยละ 45 เนื่องจากการดูแลหลักหลานจึงมักปล่อยให้ตนเองมีปัญหาความเจ็บป่วยเรื้อรัง จากการศึกษาของ Musil (1998) ในปู่ย่า/ ตายายชาวละติน พบว่าปู่ย่าตายายที่ต้องเลี้ยงดู หลานมีภาวะสุขภาพอยู่ในระดับต่ำถึงร้อยละ 70 มักมีปัญหาโรคเรื้อรังมากขึ้น เช่น ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน และผลการศึกษาของ Francine et al. (2008) ในประเทศแอฟริกา การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องแง่ดีและแง่ร้ายที่เป็นปัจจัยทำนายสุขภาพทางกาย และทางจิตของย่า/ ยายในกลุ่มของย่า/ ยายที่อยู่ในวัยกลางคน และวัยสูงอายุที่เลี้ยงดูหลักหลานในสหรัฐอเมริกา จำนวน 67 รายสามารถทำนายได้ว่าสุขภาพทางกาย และทางจิตมีผลต่อความเครียดของย่า/ ยายที่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน

สอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยผลการศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2553) ศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานในเขตภาคเหนือ มีภาวะสุขภาพกายอยู่ในระดับดีและปานกลางเท่ากัน คือ ร้อยละ 56.2 และจากการศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2553) พบว่า ร้อยละ 73.8 ของกลุ่มตัวอย่างย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานในเขตชนบทของประเทศไทยมีปัญหาด้านสุขภาพ จากการศึกษาของ กาญจนา เทียนฉาย และวรรณิ หุตะแพทย์ (2558) ผลการศึกษาพบว่า ปู่ย่า/ ตายายส่วนใหญ่รู้สึกยินดี และเต็มใจที่มีโอกาสได้รับบทบาทเป็น ปู่ย่า/ ตายายที่ดูแลหลาน แต่ในขณะที่เดียวกันบางคนก็รู้สึกว่าดูแลหลานเป็นภาระด้วยส่งผลให้มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางจิตใจของผู้เป็น ปู่ย่า/ ตายายและจากการศึกษาของ ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ (2557) พบว่า ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลด้านผลกระทบต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับภาวะซึมเศร้าใน ปู่ย่า/ ตายายที่ดูแลหลานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .352, p < .001$)

2.4 ปัจจัยด้านความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาทมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.266, p < .01$) การที่ย่า/ ยายได้รับความไว้วางใจจากพ่อ/ แม่ของหลานให้เป็นผู้ดูแลหลักหลานของตนเองทำให้ย่า/ ยายเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าที่ได้รับความไว้วางใจจากลูกให้เป็นผู้ดูแล

หลักหลานของตนเอง โดยดูแลด้วยความรัก และเป็นห่วงหลานซึ่งเป็นสายเลือดของตนเอง ในบางรายบอกว่า “รักมากกว่าลูกเสียอีก” ทำให้ย่า/ยายรู้สึกภาคภูมิใจ สุขใจที่ได้เลี้ยงหลานของตนเอง ไม่รู้สึกเครียด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2555) ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองของย่า/ยายที่เลี้ยงหลานในเขตชนบทของประเทศไทย พบว่า มีย่า/ยายที่มีความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในระดับสูงประมาณ ร้อยละ 44.5 ในระดับต่ำ ร้อยละ 28.8 และในระดับกลาง ร้อยละ 26.7 ความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาทมีผลในทางลบกับความเครียดของย่า/ยายในการเลี้ยงดูหลาน

2.5 ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขบปีแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.314, p < .01$) เนื่องจากเมื่อย่า/ยายได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวในการให้กำลังใจ การสนับสนุนทางการเงิน การช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน และการช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากสมาชิกในครอบครัวทำให้ย่า/ยายได้สามารถผ่อนคลาย และรู้สึกได้รับการแบ่งเบาภาระจากการที่ต้องเป็นผู้ดูแลหลักหลานวัยขบปีแรกตลอด 24 ชั่วโมงได้ในบางเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ Musil et al. (2011) ได้ศึกษาผลของการสนับสนุนทางสังคมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในชีวิตครอบครัวและความตึงเครียดใน ครอบครัวกับระดับอาการซึมเศร้าของย่า/ยายชาวไอโซโทที่ดูแลหลาน 468 คน พบว่า ในย่า/ยายที่เป็นผู้ดูแลหลัก (Primary caregiver) ระดับความตึงเครียดในครอบครัวมากทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า แต่เมื่อเพิ่มการสนับสนุนทางสังคมพบว่า ระดับความตึงเครียดในครอบครัวลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อลดระดับของการสนับสนุนทางสังคมทำให้เกิดระดับอาการซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้น การสนับสนุนด้านวัตถุสิ่งของน้อยร่วมกับ ภาวะความเครียดในชีวิตครอบครัวมากทำให้เกิดอาการซึมเศร้าสูง การสนับสนุนด้านจิตใจน้อย ร่วมกับความตึงเครียดในครอบครัวมากทำให้เกิดอาการซึมเศร้าสูงเช่นกัน และจากการศึกษาของ Sands and Goldberg-Glen (2000) ย่า/ยายที่ขาดการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวก่อให้เกิดความเครียดในการเลี้ยงดูหลาน และสอดคล้องกับการศึกษาของ จริญญา โคตรชนะ (2553) พบว่า ย่า/ยายที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม จะมีระดับความเครียดลดลง และจากการศึกษาของ Srimon (2015) ยายที่เลี้ยงดูหลานของลูกสาววัยรุ่นที่มีการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวจะมีความพึงพอใจในการทำบทบาทหลักในการเลี้ยงดูหลานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ด้านปฏิบัติการพยาบาล ผลวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาครั้งนี้ มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่ต้องเป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน ดังนั้นพยาบาลที่อยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และพยาบาลชุมชนควรให้การเอาใจใส่ดูแล ติดตาม โดยการประเมินระดับความเครียดของย่า/ ยาย ตลอดเวลา สอบถาม และเฝ้าระวัง ส่งเสริม และสนับสนุนครอบครัวให้ลดปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่ต้องเป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน ส่งเสริมให้ครอบครัวคอยให้กำลังใจกับย่า/ ยายที่ต้องเป็นผู้ดูแลหลักหลานเพื่อให้ย่า/ ยายรู้สึกมีคุณค่าในตนเองที่ต้องรับบทบาทนี้อย่างมีความสุข และลดความเครียดของย่า/ ยายให้อยู่ในระดับปกติ
2. ส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพของย่า/ ยายที่ทำบทบาทหลักในการเลี้ยงดูหลาน
3. ด้านการวิจัย พยาบาล และนักวิจัยสามารถนำผลการวิจัยโดยการพัฒนาเป็น โปรแกรมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการลดปัจจัยของภาระด้านต่าง ๆ และสนับสนุนส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาทของย่า/ ยาย เพื่อลดระดับความเครียดของย่า/ ยาย ให้อยู่ในระดับปกติ

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. นำผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้นำไปพัฒนาเป็นโปรแกรมในการลดปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเครียดในย่า/ ยายที่ต้องทำบทบาทแม่เป็นผู้เลี้ยงดูหลักหลาน โดยการเน้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วม
2. เสนอแนะให้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานที่มีความพิการหรือความผิดปกติแต่กำเนิด และพัฒนาการที่ผิดปกติ

บรรณานุกรม

- กาญจนา เทียนลาย และวรรณิ หุตะแพทย์. (2558). *สถานการณ์การเลี้ยงดูหลานในครัวเรือนข้ามรุ่นของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จริญญา โคตรชนะ. (2553). *ผลของการให้กลุ่มสนับสนุนทางสังคมต่อศักยภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียน และความเครียดของย่า ยาย ในอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จุฬาลักษณ์ บาร์มี. (2551). *สถิติเพื่อการวิจัยทางสุขภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS*. ชลบุรี: ศรีศิลป์การพิมพ์.
- ชนินทร์ จารุจันทร์. (2541). *ผู้เฒ่ามีลูก: แบบชีวิต และการปรับตัวของยายเลี้ยงหลาน: กรณีศึกษาบ้านภูเหล็ก หมู่ 6 ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดวงหทัย ยอดทอง, วรรณมา คงสุริยนาวิณ, อทิตยา พรชัยเกตุ โอว ของ และ อัจฉรา สี่หิรัญวงศ์. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลกับอาการซึมเศร้าในผู้ป่วยตายที่ดูแลหลาน*. *วารสารการพยาบาล*, 29(1), 23-26.
- ศุภฎี อายุวัฒน์ และวนิชชา ณรงค์ชัย. (2011). *รูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกันของคนข้ามรุ่นในครอบครัวผู้ย้ายถิ่นอีสาน*. The 12th Graduate Research Conference KhonKaen University.
- ทัศนีย์ ประสพกิตติคุณ, พรรณรัตน์ แสงเพิ่ม, สุมัจฉรา มานะชีวกุล. (2555). *ปัจจัยทำนายความเครียดของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรก*. *วารสารสมาคมพยาบาล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 30(1), 5-13.
- พัชรีย์ วรกิจพูนผล. (2555). *คู่มือการฝึกปฏิบัติ การพยาบาลทารกแรกเกิด*. ขอนแก่น: กลังนนาวิทยา.
- รัตนภรณ์ ตามเที่ยงตรง. (2559). *ปัจจัยทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง, คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัตโนทัย พลับรู้การ. (2556). *ตำราพัฒนาการ และพฤติกรรมเด็ก เล่ม การดูแลสุขภาพเด็กดี*. ปิยอนเอ็นเทอร์ไพรซ์ จำกัด; กรุงเทพฯ: .

- ราตรี คงเจริญ. (2553). *ปัจจัยด้านการเป็นมารดากับการแสดงบทบาทมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- ศิริกุล อิศราณรงค์ และปราวณี สุทธิสุขนธ์. (2550). การอบรมเลี้ยงดูเด็ก. *วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา*, 5(1), 105-118.
- ศุกรี ศิริบูรณ์. (2542). *สุขภาพจิตของปู่ย่าตายายที่เป็นผู้ดูแลหลักของเด็กอายุ 0-5 ปีในเขตอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาอนามัยครอบครัว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุธรรม นันทมงคลชัย, โชคชัย หมั่นแสงทรัพย์, พิมพ์สุรางค์ เตชะบุญเสริมศักดิ์ และอาภาพร เผ่าวัฒนา. (2553). *รายงานวิจัยเรื่องความสุขและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุหญิงที่เลี้ยงหลานในเขตชนบทภาคเหนือของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยุการปก.
- สุภาณี ไกรกุล. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบิดามารดา กับสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดามารดาและบุตรป่วยที่รับการรักษาในหออภิบาลผู้ป่วยวิกฤต*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเด็ก, คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุมัจฉรา มานะชีวกุล. (2555). *ปัจจัยทำนายความเครียดของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรก*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย พ.ศ.2560*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th>
- Abidin, R. R. (1995). *Parenting stress index: Professional manual (3rd ed.)*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources
- Bull, M. J. (1990). Factors influencing family caregiving burden and health. *Western Journal of Nursing Research*, 12, 758-776.
- Burn, N., & Grove, S. (2005). *The Practice of Nursing Research (5th ed.)* Missouri: Elsevier Saunders.

- Butler, F., & Zakari, N. (2005). Grandparents parenting grandchildren: Assessing health status, parental stress and social supports. *Journal of Gerontological Nursing*; 31(3), 43-54.
- Carol, M. M., Alexandra, B. J., Christopher, J. B., Jaclene, A. Z., & Camille, B. W. (2013). Longitudinal analysis of resourcefulness, family strain, and depressive symptom in grandmothers caregivers. *Concil for the Advancement of Nursing Science. NURSE OUTLOOK*, 6(1), 225-234.
- Carol, M. M., Joanne, M. Y., Sukhee, A., & Vanessa, L. C. (2002). Parenting stress: A Comparison of Grandmother Caretakers and Mothers. *Journal Mental Health Aging*. 2002, 8(3), 197-210.
- Carr, J. (2007). *Postconcussion syndrome: A review*. *Trauma*, 9, 21-27.
- Coopersmith, S. (1981). *The Antecedents of Self-esteem*. California: Consulting Psychologists.
- Dardas, L. A., & Ahmad, M. M. (2013). Psychometric properties of the Parenting Stress Index with parents of children with autistic disorder. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(6), 71-560.
- Emick, M.A., & Hayslip, B. (1999). Custodial grandparenting: Stresses, coping skills, and relationships with grandchildren. *International Journal of Aging and Human Development*, 48, 35-61.
- Emick G.M. & Day H.D. (1994) Adjustment and family functioning of grandmothers rearing their grandchildren. *Contemporary Family Therapy*, 16, 67-82.
- Francine Conway, Carol Magai, Carolyn Springer, Samuel C. Jones. (2008). Optimism and pessimism as predictors of physical and psychological health among grandmothers raising their grandchildren. *Journal of Research in Personality*, 42(5), 1352-1357.
- Fishbein, E. G. (1984). Expectant father's stress-due to the mother's expectation, *Journal Of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing*, 13(5), 325-328.
- Given, C., Given, B., Stommel, M., Collins, C., King, S., & Franklin, S. (1992). The caregiver reaction Assessment (CRA) for caregiver to person with chronic physical and mental impairments. *Research in Nursing and Health*, 15, 271-283.
- Hockenberry, M., Wilson, D., & Finkelstein, S. (2005). *Pediatric nursing: An Introductory text*. Elsevier Health Sciences

- Izquierdo, A., Miranda, J., Bromley, E., Sherbourne, C., Ryan, G., Kennedy, D., & Wells, K. (2015). Grandparenting experiences among adults with a history of depression: a mixed-methods study. *General Hospital Psychiatry, 37*(2), 185-191.
- Lever, K., & Wilson, J. J. (2005). Encore parenting: When grandparents fill the role of primary caregiver. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families, 13*, 167-171.
- Maslow, A. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.) New York: Harper & Row Publishers, Inc.
- Mercer, R. T. (1985). The Process of Maternal Role Attachment Over the First Year. Retrieved from [http://www.Onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/0091-2182\(85\)90144-2/abstract](http://www.Onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/0091-2182(85)90144-2/abstract).
- Musil, C., Gordon, N., Wanner, C., Zauszniewski., Standing, T., & Wykle, M. (2011). Grandmother and caregiving to grandchildren. Continuity, change, and outcomes over 24 months. *Gerontologist, 51*(1), 86-100.
- Musil, C. M. (1998). Health, stress, coping, and social support in grandmother caregivers. *Health Care for Women International, 19*, 441-445.
- Musil, C., Schrader, M., Jeanblanc, A. B., Burant, C. J., Zauszniewski, J. A., & Waner, C. B. (2013). Longitudinal analysis of resourcefulness, family strain, and depressive symptoms in grandmother caregivers. *Nursing Outlook, 61*(4), 225-234.
- Nanthamongkolchai, S., Taechaboonsermsak, P., Munsaweangsub, C., & Powwattana, A. (2012). The physical health and self-esteem of the grandmother raising grandchildren in rural area of Thailand. *Journal of The Medical Association of Thailand, 95*(6), 1-7.
- Obert, M. T. (1991). *Caregiving burden scale*. Madison: University of Wisconsin.
- Pearlin, L. I., Mullan, J. T., Semple, S. J., & Skaff, M. M. (1990). Caregiving and the stress process: an overview of concepts and their measures. *Gerontologist, 25*, 6-32.
- Pridham, K. F., Lytton, D., Change, A. S. & Rutledge, D. (1991). Early postpartum transition: Progress in maternal identity and role attainment. *Research in Nursing and Health, 14*(1), 21-31.
- Poulshock, S. W., & Deiming, G. T. (1984). Families caring for elders in residence: Issues in the measurement of burden. *Journal of Gerontology, 39*(2), 230 -239.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books, Inc.

- Sands, R. G., & Goldberg-Glen, R. S. (2000). Factors associated with stress among grandparents raising their grandchildren. *Family Relations, 49*, 97-105.
- Schaefer, C., Coyne, J. C., & Lazarus, R. S. (1981). The health related function of social support. *Journal of Behavior Medicine, 4*, 381-406.
- Sharon, L., Linda, N. G., & Elisa T. (2007). Grandparent raising Grandchildren Stressor, Social Support, and Health Outcomes. *Journal of Family Nursing, 13*(3), 333-352.
- Simmons, T., & Dye, J. L. (2003). *Grandparent Living with Grandchildren: 2000*. Washington, DC: U.S. Census Bureau.
- Srinon, R. (2015). *A causal Model Of well-being among grandmothers raising grandchildren of their adolescent daughters*. Doctor of Philosophy, Nursing science, Factor of Nursing, Burapha University.
- Thorndike, R. M. (1978). *Correlation Procedures for Research*. New York: Gardner Press.
- Whitley, D. M., Kelley, S. J., & Lamis, D. A. (2016). Depression, social support, and mental health: A longitudinal medication analysis in African custodial grandmothers. *The International Journal of Aging and Human Development, 82*, 87-166.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ชุดที่ 1 แบบสำรวจข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 1 แบบสำรวจข้อมูลส่วนบุคคลของย่า/ ยาย

- อายุ _____ ปี
- สถานภาพสมรส
_____ (1) คู่ _____ (2) หม้าย _____ (3) หย่า _____ (4) อื่น ๆ (ระบุ) _____
- ท่านจบการศึกษาระดับใด _____
- แหล่งที่มาของรายได้ของท่าน (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)
  - หารายได้เอง
รายได้ของท่าน (ระบุ) _____ ต่อเดือน/ ต่อวัน
  - สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ สามี ลูก หรือพ่อแม่ของหลานที่เลี้ยง
  - ญาติ / พี่น้อง
  - สวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพ เงินบำนาญ
- รายได้ของท่านเพียงพอต่อการดำรงชีวิตหรือไม่
  - 1. เพียงพอ
  - 2. ไม่เพียงพอ
- โรคประจำตัวของท่าน
  - 1. มี (ระบุ) _____
  - 2. ไม่มี
- งานที่ท่านนอกเหนือจากการเลี้ยงหลานที่ท่านต้องรับผิดชอบ
_____
- ปัจจุบันในบ้านที่อยู่ท่านอาศัยอยู่กับใครบ้าง (ระบุ-ความสัมพันธ์ในครอบครัว)
_____ รวมจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน _____ คน
- สาเหตุที่ท่านต้องทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงหลาน คือ _____
- สาเหตุที่พ่อ/ แม่ไม่สามารถเลี้ยงลูกของตนเองได้เพราะ
  - 1. หย่าร้างกัน
  - 2. เจ็บป่วย
  - 3. ติดคุก
  - 4. ใช้สารเสพติด
  - 5. ไปทำงานที่อื่น
  - 6. อื่น ๆ ระบุ _____

11. จำนวนหลานที่ท่านต้องดูแลหลักแทนพ่อ / แม่ ทั้งหมด จำนวน _____ คน

หลาน คนที่	อายุของหลาน	เพศ	โรคหรือความพิการแต่ กำเนิด	พัฒนาการตามวัย
	__ปี __เดือน		☐ มี ☐ ไม่มี	☐ ปกติ ☐ ผิดปกติ
	__ปี __เดือน		☐ มี ☐ ไม่มี	☐ ปกติ ☐ ผิดปกติ
	__ปี __เดือน		☐ มี ☐ ไม่มี	☐ ปกติ ☐ ผิดปกติ
	__ปี __เดือน		☐ มี ☐ ไม่มี	☐ ปกติ ☐ ผิดปกติ
	__ปี __เดือน		☐ มี ☐ ไม่มี	☐ ปกติ ☐ ผิดปกติ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทเมย่าหรือยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

คำชี้แจง ขอให้ท่านอ่านข้อความแต่ละข้อ และทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุดคำว่า หลาน หรือ หลานคนนี้ ในข้อความต่อไปนี้ หมายถึง อายุระหว่าง 0-1 ปี

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านทั้งหมด
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นมีทั้งตรงและไม่ตรงกับความรู้สึกของ (ไม่ทั้งไม่เห็นด้วยและเห็นด้วย)ท่านเท่าๆกัน
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเลย

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. ฉันมักจะมีความรู้สึกว่าฉันไม่สามารถจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ดี					
2. ฉันค้นพบว่าตัวเองเลิกทำอะไรเพื่อตัวเองหลายอย่างมากกว่าที่เคยคิดไว้ เพื่อที่จะได้มีเวลาให้หลาน					
3. ฉันรู้สึกเหมือนติดกับไปไหนไม่ได้ เพราะต้องรับผิดชอบต่อการเป็นย่า/ยายที่รับผิดชอบเลี้ยงหลาน					
4.					
5.					
34. ฉันรู้สึกว่าย่า: (เลือกตอบ 1 ข้อ)					
35. ฉันค้นพบว่า การที่จะให้หลานทำบางสิ่งบางอย่างหรือหยุดทำบางสิ่งบางอย่างนั้น : (เลือกตอบ 1 ข้อ)					

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
36. กรุณาพิจารณาอย่างรอบคอบและนับสิ่งที หลานของท่านทำให้ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายหรือ ไร้ค่า ยกตัวอย่างเช่น ชักช้าทำให้เสียเวลา, คือ, พูดไม่ฟัง, ซนมาก, ร้องไห้, ขัดจังหวะ, คือ ต่อสู้, หัวใจร้อง เป็นต้น ว่ามีทั้งหมดกี่เรื่อง (เลือกตอบ 1 ข้อ)					

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความรู้สึกเป็นภาระในการดูแล

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ที่ตัวเลือกของแต่ละข้อความที่ตรงกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับท่านในการให้การเลี้ยงของท่าน

- 3.1 แบบวัดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบต่อด้านการเงิน ข้อที่ 1-3
- 3.2 แบบวัดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบต่อด้านกิจวัตรประจำวัน ข้อที่ 4-6
- 3.3 แบบวัดความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลผลกระทบต่อด้านสุขภาพ ข้อที่ 7-11

โดยแบ่งการพิจารณาคำตอบ ดังนี้

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเลย
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นมีทั้งตรงและไม่ตรงกับความรู้สึก (ไม่ทั้งไม่เห็นด้วยและเห็นด้วย) ของท่านเท่า ๆ กัน
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
เห็นเห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านทั้งหมด

ข้อความ	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1. ฉันมีทรัพย์สินเงินทองเพียงพอที่จะซื้อหาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความต้องการสำหรับการเลี้ยงหลาน					
2. การเลี้ยงหลานทำให้ครอบครัวมีปัญหาด้านการเงิน					
3.					
9. การเลี้ยงหลานทำให้ฉันหาเวลาพักผ่อนได้ยาก					
10. การเลี้ยงหลานทำให้ฉันหาเวลาพักผ่อนได้ยาก					
11. ฉันมีสุขภาพดีเพียงพอที่จะเลี้ยงหลาน					

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองในการทำบทบาท

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ที่ตัวเลือกของแต่ละข้อความที่ตรงกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับท่านในการให้การเลี้ยงของท่าน โดยแบ่งการพิจารณาคำตอบ ดังนี้

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเลย
ไม่เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
ไม่แน่ใจ	หมายถึง	ข้อความนั้นมีทั้งตรงและไม่ตรงกับ (ไม่ทั้ง ไม่เห็นด้วยและเห็นด้วย) ความรู้สึกของท่านเท่าๆกัน
เห็นด้วย	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านเป็นส่วนใหญ่
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกของท่านทั้งหมด

ข้อความ	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1. ฉันรู้สึกว่าได้ได้รับความไว้วางใจให้เลี้ยงหลาน					
2. สิ่งต่าง ๆ ที่ฉันทำล้วนเพื่อการเลี้ยงหลาน					
3.					
4.					
5.					
6.					

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว

คำชี้แจง: แบบวัดแรงสนับสนุนทางสังคมนี้ ต้องการทราบถึงปริมาณความช่วยเหลือที่ท่านได้รับจากบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวของท่านว่ามีมากน้อยเพียงใดในขณะที่ท่านให้การเลี้ยงดูหลาน โดยพิจารณาแต่ละข้อคำถามว่าท่านได้รับการช่วยเหลือมากน้อยเพียงใด แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุดเพียง 1 ช่อง

ความช่วยเหลือ 5 ระดับ ดังนี้

ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุด	หมายถึง ท่านได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด
ได้รับความช่วยเหลือค่อนข้างมาก	หมายถึง ท่านได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างมาก
ได้รับความช่วยเหลือปานกลาง	หมายถึง ท่านได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวปานกลาง
ได้รับความช่วยเหลือเล็กน้อย	หมายถึง ท่านได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวเล็กน้อย
ไม่ได้รับความช่วยเหลือเลย	หมายถึง ท่านไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวเลย

ข้อคำถาม	ความช่วยเหลือที่ท่านได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว				
	มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	เล็กน้อย	ไม่ได้เลย
1. ท่านได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้ท่านได้ทำกิจวัตรประจำวันมากเพียงใด					
2.					
3.					
4.					
5. ท่านได้รับการเอื้อประโยชน์จากสมาชิกครอบครัวของท่านมากเพียงใด					

ภาคผนวก ข

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

Factors Associated with Grandparenting Stress among Grandmothers Raising Their Infant Grandchildren

ชื่อ นิสิต นางสาววรรณภา กล้าคลัง

รหัสประจำตัวนิสิต 53920042 หลักสูตร พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (ภาคพิเศษ)

ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยฯ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยฯ มีมติเห็นชอบ รับรองจริยธรรมการวิจัย รหัส 05 - 01 - 2560

โดยได้พิจารณารายละเอียดการวิจัยเรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

1) การเคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ย่า/ยายที่ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก จำนวนทั้งหมด ไม่เกิน 100 ราย สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลคือ บ้านของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ตำบลหนองแก่น อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

2) วิธีการที่เหมาะสมในการได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย (Informed consent) รวมทั้งการปกป้องสิทธิประโยชน์และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3) การดำเนินการวิจัยอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ก่อความเสียหายหรืออันตรายต่อกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การรับรองจริยธรรมการวิจัยนี้มีกำหนดระยะเวลาหนึ่งปี นับจากวันที่ออกหนังสือฉบับนี้ ถึงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2561

อนึ่ง กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม ใดๆ ของการวิจัยนี้ ขณะอยู่ในช่วงระยะเวลาให้การรับรองจริยธรรมการวิจัย ขอให้ผู้วิจัยส่งรายงานการเปลี่ยนแปลงต่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยเพื่อขอรับรอง (เพิ่มเติม) ก่อนดำเนินการวิจัยด้วย

วันที่ให้การรับรอง 30 เดือน มกราคม พ.ศ. 2560

ลงนาม.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วิษรสินธุ์)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก ค

ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย

การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิของผู้ที่สามารถเข้าร่วมในการวิจัย โดยอธิบายการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบดังนี้

ข้าพเจ้า นางวิวรรณ คล้ายคลึง นิสิตพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติการพยาบาล โดยคาดหวังให้ลดบัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลาน

ในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามความยินยอมและสมัครใจของท่าน ท่านสามารถถอนตัวจากการทำวิจัยได้ตลอดเวลา จึงขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถาม โดยใช้เวลาประมาณ 30 - 45 นาที ซึ่งในการตอบครั้งนี้จะไม่มีถูกหรือผิดและไม่มีผลใด ๆ ต่อการดูแลสุขภาพของท่านและครอบครัว คำตอบที่ได้จากท่านจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและไม่มีผลกระทบใด ๆ ที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวท่านและครอบครัวแต่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

หากท่านมีข้อสงสัยใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้ายินดีที่จะตอบให้ท่านเข้าใจ และไม่ว่าท่านจะเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ก็ตาม ท่านจะยังได้รับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลตามปกติ ท่านมีสิทธิจะยกเลิกการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ ได้ตลอดเวลาตามที่ท่านต้องการ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น

การวิจัยครั้งนี้จะประสบความสำเร็จได้จากความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากท่าน จึงขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

วิวรรณ คล้ายคลึง

นิสิตพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก

รหัสจริยธรรมการวิจัย 05-01-2560

ชื่อผู้วิจัย นางวิวรรณ กุล้ายคลึง

การวิจัยครั้งนี้ทำขึ้นเพื่อ ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดของย่า/ ยายที่ทำหน้าที่แทน พ่อ/ แม่ในการเป็นผู้เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรกเป็นหลัก ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้ เมื่อท่านเข้าร่วมการวิจัยแล้ว สิ่งที่ท่านจะต้องปฏิบัติคือ ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงด้วยตัวของท่านเอง แบบสอบถาม 1 ชุด 7 ตอน คือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) แบบสอบถามความเครียดในการทำบทบาทแม่ของ ย่า/ ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก 3) แบบสอบถามความรู้สึกในการดูแล 4) แบบสอบถามความรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเองในการทำบทบาท 5) แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ซึ่งจะใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 30-45 นาที

ประโยชน์ของการวิจัยครั้งนี้อาจจะไม่ได้เป็นประโยชน์กับท่านโดยตรง แต่ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรมในการให้การพยาบาลครอบครัวเพื่อลดความเครียดให้กับย่า/ยาย ที่ทำหน้าที่แทนพ่อ/ แม่ ในการเลี้ยงดูหลานเป็นหลัก

การเข้าร่วมการวิจัยของท่านครั้งนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจ ท่านมีสิทธิการเข้าร่วมโครงการวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีมีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น และไม่ต้องแจ้งให้ผู้วิจัยทราบล่วงหน้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่านโดยใช้รหัสตัวเลขแทนการระบุชื่อ ชั้น และสิ่งใด ๆ ที่อาจอ้างอิงหรือทราบได้ว่าข้อมูลนี้เป็นของท่าน ข้อมูลของท่านที่เป็นกระดาษแบบสอบถามจะถูกเก็บอย่างมิดชิด และปลอดภัยในตู้เก็บเอกสารและล็อกกุญแจตลอดเวลา สำหรับข้อมูลที่เก็บในคอมพิวเตอร์ของผู้วิจัยจะถูกใส่รหัสผ่าน ข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมดจะมีเพียงผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ผู้วิจัยจะรายงานผลการวิจัย และการเผยแพร่ผลการวิจัยในภาพรวม โดยไม่ระบุข้อมูลส่วนบุคคลของท่าน ดังนั้นผู้อ่านงานวิจัยจะทราบเฉพาะผลการวิจัยเท่านั้น สุดท้ายหลังจากผลการวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเรียบร้อยแล้ว ข้อมูลทั้งหมดจะถูกทำลาย

หากท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใด สามารถสอบถามได้โดยตรงจากผู้วิจัย
ในวันทำการรวบรวมข้อมูล หรือสามารถติดต่อสอบถามเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ได้ตลอดเวลาที่
นางวิวรรณ คล้ายคลึงหมายเลขโทรศัพท์ 089-521-2345 หรือที่ รองศาสตราจารย์ดร.วรรณ
เดียวอิสระ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก หมายเลขโทรศัพท์ 082-993-3483

นางวิวรรณ คล้ายคลึง
ผู้วิจัย

หากท่านได้รับการปฏิบัติที่ไม่ตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงนี้ ท่านจะสามารถแจ้งให้ประธาน
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ ทราบได้ที่ เลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมฯ ฝ่ายวิจัย คณะ
พยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โทร. 038-102823

ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ของ ยา / ยาขย ที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก”

วันให้คำยินยอม วันที่ .....เดือน.....พ.ศ. ....

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียดและมีความเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้ายินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อข้าพเจ้า

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จนข้าพเจ้าพอใจ ข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าจะถูกเก็บเป็นความลับและจะเปิดเผยในภาพรวมที่เป็นการสรุปผลการวิจัย

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว และมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....ผู้วิจัย

(.....นางวิวรรณ ค้ายคลึง.....)

ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในใบยินยอมนี้ให้ข้าพเจ้าฟัง
จนข้าพเจ้าเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนามหรือประทับลายนิ้วหัวแม่มือของข้าพเจ้าในใบยินยอมนี้
ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....ผู้วิจัย

(.....นางวิวรรณ คล้ายคลัง.....)

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์

ที่ ศธ ๖๒๐๖/ ๐๒๗๒๗

มหาวิทยาลัยบูรพา คณะพยาบาลศาสตร์
๑๖๙ ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๑

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสว่างแดนดิน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางวิวรรณ คล้ายคลัง รหัสประจำตัว ๕๓๙๒๐๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณ เดียววิเศษ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในการนี้ คณะฯ จึงขอความ อนุเคราะห์จากท่านอำนวยความสะดวกให้หนังสือเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ย่า หรือยาย ที่ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก จำนวน ๓๓ ราย ระหว่างวันที่ ๑ มีนาคม - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ บ้านของกลุ่มตัวอย่างในเขตตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

งานบริการการศึกษา (บัณฑิตศึกษา)

โทรศัพท์ ๐ ๓๘๑๐ ๒๘๔๕, ๐ ๓๘๑๐ ๒๘๓๖

โทรสาร ๐ ๓๘๓๙ ๓๔๗๖

ผู้วิจัย ๐ ๘๙ ๕๒๑ ๒๓๔๕

ที่ ศธ ๖๒๐๖/ ๐๒๑๘

มหาวิทยาลัยบูรพา คณะพยาบาลศาสตร์
๑๖๙ ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๓

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสว่าง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางวิวรรณ คล้ายคลัง รหัสประจำตัว ๕๓๙๒๐๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วราณี เดียววิเศษ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในการนี้ คณะฯ จึงขอความ อนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการความสะดวกให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ย่า หรือยาย ที่ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก จำนวน ๓๔ ราย ระหว่างวันที่ ๑ มีนาคม - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ บ้านของกลุ่มตัวอย่างในเขตตำบลสว่าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นงรี ไชยมงคล)
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

งานบริการการศึกษา (บัณฑิตศึกษา)

โทรศัพท์ ๐ ๓๘๓๐ ๒๘๔๕, ๐ ๓๘๓๐ ๒๘๓๖

โทรสาร ๐ ๓๘๓๙ ๓๔๓๖

ผู้วิจัย ๐ ๘๙ ๕๒๑ ๒๓๔๕

ที่ ศธ ๒๒๐๖/ ๐๒๑๙

มหาวิทยาลัยบูรพา คณะพยาบาลศาสตร์
๑๖๙ ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๑

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแค้น

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางวิวรรณ คล้ายคลัง รหัสประจำตัว ๕๓๙๒๐๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการทำบทบาทแม่ ของย่า/ยายที่เลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เตียววิเศษ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในกรณีนี้ คณะฯ จึงขออนุญาตเผยแพร่จากท่านอำนวยความสะดวกให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ย่า หรือยาย ที่ทำหน้าที่แทนพ่อแม่ในการเลี้ยงดูหลานวัยขวบปีแรก จำนวน ๓๓ ราย ระหว่างวันที่ ๑ มีนาคม - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ บ้านของกลุ่มตัวอย่างในเขตตำบลหนองแค้น อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

งานบริการการศึกษา (บัณฑิตศึกษา)

โทรศัพท์ ๐ ๓๘๑๐ ๒๘๙๕, ๐ ๓๘๑๐ ๒๘๓๖

โทรสาร ๐ ๓๘๑๙ ๓๙๖๖

ผู้วิจัย ๐ ๘๙ ๕๒๑ ๒๓๔๕